

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΣΤΗΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ,
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Διπλωματική Εργασία

**Η Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Ανταγωνιστικό
Πλεονέκτημα στην Ελλάδα**

της φοιτήτριας

ΜΟΡΦΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΣΟΥΜΠΕΝΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη
Φορολογική, Λογιστική και Χρηματοοικονομική Διαχείριση Στρατηγικών
Αποφάσεων

2024

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας Περιεχομένων.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
Κεφάλαιο 1 Εισαγωγικές Έννοιες.....	4
1.1 Επιχειρηματικότητα	4
1.2 Αειφόρος ή Βιώσιμη Ανάπτυξη	5
1.3 Πράσινη Οικονομία.....	7
1.4 Πράσινη Επιχειρηματικότητα	8
1.4.1 Αρχές των Πράσινων Επιχειρήσεων	9
1.4.2 Τα Πλεονεκτήματα και τα Μειονεκτήματα της Πράσινης Επιχειρηματικότητας.....	10
1.4.3 Ιστορική Αναδρομή	11
Κεφάλαιο 2 Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο Πράσινης Επιχειρηματικότητας	15
2.1 Έκθεση Μπρούντλαντ	15
2.2 Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED).....	17
2.3 Πρωτόκολλο του Κιότο	19
2.4 Συμφωνία του Παρισιού	22
Κεφάλαιο 3 Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	28
3.1 Η Πράσινη Ευρωπαϊκή Συμφωνία	28
3.1.1 Δέσμη Μέτρων Fit for 55	30
3.2 Οικονομικός Τομέας	31
3.3 Γεωργικός Τομέας.....	33
3.4 Ενεργειακός Τομέας.....	35
3.5 Βιομηχανικός Τομέας.....	37
Κεφάλαιο 4 Η Στρατηγική της Ελλάδας	39
4.1 Πράσινη Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	39
4.2 Ελληνικοί Φορείς και Οργανισμοί προώθησης Πράσινης Επιχειρηματικότητας	41
4.2.1 Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας.....	41
4.2.2 Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρία.....	42
4.3 Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης.....	43
4.4 Προγράμματα ΕΣΠΑ.....	45
4.4.1 ΕΣΠΑ 2021-2027 «Πράσινη Μετάβαση»	45
4.4.2 ΕΣΠΑ 2021-2027 «Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ».....	46
4.5 Δράσεις για Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	47
Κεφάλαιο 5 Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα Πράσινης Επιχειρηματικότητας	50
5.1 Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα	50
5.2 Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα	52

5.2.1 Πρότυπο ISO 14001	53
5.3 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.....	55
5.4 Πράσινο Μάρκετινγκ	57
5.5 Κλάδοι Ανάπτυξης Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος	58
5.5.1 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	58
5.5.2 Ανακύκλωση	60
5.5.3 Γεωργία.....	62
5.5.4 Τουρισμός.....	65
5.5.5 Κατασκευές.....	69
Βιβλιογραφία	72

Πίνακας Περιεχομένων Εικόνων

ΕΙΚΟΝΑ 1 GRO HARLEM BRUNDLAND	16
ΕΙΚΟΝΑ 2 ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ ΚΙΟΤΟ	20
ΕΙΚΟΝΑ 3 ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ	23

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετάται η έννοια της πράσινης επιχειρηματικότητας ως απάντηση στα πολυάριθμα περιβαλλοντικά προβλήματα που πλήττουν την σύγχρονη παγκόσμια κοινότητα. Επίσης, εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους η υιοθέτηση των αρχών της πράσινης επιχειρηματικότητας μπορεί να αποτελέσει εργαλείο επίτευξης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για τις επιχειρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο αποδίδονται και αναλύονται ορισμοί των όρων - εννοιών της επιχειρηματικότητας, αειφόρου ανάπτυξης, πράσινης οικονομίας και πράσινης επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια γίνεται μια ιστορική αναδρομή του επιχειρηματικού προτύπου της πράσινης επιχειρηματικότητας. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες από τις σημαντικότερες Παγκόσμιες Διασκέψεις Κορυφής με θέμα τη Αειφόρο Ανάπτυξη και την Πράσινη Επιχειρηματικότητα, καθώς και οι αποφάσεις και δεσμεύσεις που πάρθηκαν σε αυτές. Πιο συγκεκριμένα η Έκθεση Μπρούντλαντ, η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο ντε Τζανέιρο, το Πρωτόκολλο του Κιότο και η Συμφωνία του Παρισιού. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα μέτρα που έχει λάβει το συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να ενθαρρύνει την υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας και των πράσινων πρακτικών από τα κράτη – μέλη της, αλλά και από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις αυτών. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και παρουσιάζονται τα μέτρα που έχει λάβει η Ελληνική Κυβέρνηση για να ενθαρρύνει την υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας και των πράσινων πρακτικών από τις επιχειρήσεις και τους πολίτες της. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται ο όρος ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και στη συνέχεια εξετάζεται το πως η Πράσινη Επιχειρηματικότητα μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις που επιλέγουν να την υιοθετήσουν. Επίσης, γίνεται αναφορά στους επιχειρηματικούς κλάδους που μπορούν να αναπτύξουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μέσω της Πράσινης Επιχειρηματικότητας.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγικές Έννοιες

Στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο αποδίδονται και αναλύονται ορισμοί των όρων - εννοιών της επιχειρηματικότητας, αιεφόρου ανάπτυξης, πράσινης οικονομίας και πράσινης επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια γίνεται μια ιστορική αναδρομή του επιχειρηματικού προτύπου της πράσινης επιχειρηματικότητας.

1.1 Επιχειρηματικότητα

Σύμφωνα με έναν ευρέως διαδεδομένο ορισμό, η επιχειρηματικότητα ως έννοια αναφέρεται στην πράξη δημιουργίας μιας επιχείρησης με σκοπό τη δημιουργία οικονομικού κέρδους, εντοπίζοντας ή ακόμη και δημιουργώντας μια ανάγκη και ανταποκρινόμενη σε αυτήν μέσω της νέας επιχείρησης. Αυτός ο ορισμός του όρου συνδέεται με τη δημιουργία, τη δρομολόγηση και τη λειτουργία ενός νέου επιχειρηματικού εγχειρήματος, μαζί με τους κινδύνους που συνεπάγεται, με στόχο πάντα το οικονομικό κέρδος. (B-CAPP)

Ακόμη μια ευρύτερη έννοια για τον όρο Επιχειρηματικότητα μας παρέχει το πεδίο των Οικονομικών . Με αυτή την οπτική, ως Επιχειρηματίας (Entrepreneur) ορίζεται ένα φυσικό πρόσωπο που έχει την ικανότητα να εντοπίσει καθώς και να εκμεταλλευτεί ευκαιρίες που του παρουσιάζονται για να μετατρέψει εφευρέσεις, τεχνολογία ή καταστάσεις σε νέα προϊόντα και εμπορικά βιώσιμες καινοτομίες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αρχές του 19ου αιώνα ο Γάλλος οικονομολόγος Jean-Baptiste Say έδωσε επίσης ένα ευρύ ορισμό της επιχειρηματικότητας (entrepreneurship), λέγοντας ότι «μετατοπίζει τους οικονομικούς πόρους από μια περιοχή χαμηλότερης σε μία περιοχή υψηλότερης παραγωγικότητας και μεγαλύτερης απόδοσης». (B-CAPP)

Ένας ακόμη ορισμός της έννοιας της επιχειρηματικότητας που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κατεύθυνση του επιχειρηματικού πνεύματος ή τρόπου σκέψης (entrepreneurial mind-set), είναι ότι το επιχειρηματικό πνεύμα μπορεί επίσης να αποδοθεί ως ένας τρόπος σκέψης που επιτρέπει σε ένα πρόσωπο - επιχειρηματία να καινοτομεί ή να φέρει επανάσταση σε ένα συγκεκριμένο τομέα, αγορά ή βιομηχανία. Σύμφωνα με τον Αυστριακό οικονομολόγο Joseph Schumpeter, της δεκαετίας του 1930, ένας επιχειρηματίας είναι ένα πρόσωπο που είναι πρόθυμο και ικανό να μετατρέψει μια νέα ιδέα ή εφεύρεση σε μια επιτυχημένη καινοτομία. Έτσι, η επιχειρηματικότητα πέρα από τα οικονομικά και πέρα από τις επιχειρήσεις είναι μια στάση, ένα σύνολο χαρακτηριστικών που δεν μετατρέπονται αναγκαστικά σε κεφάλαιο.

Σε αυτό το σημείο η επιχειρηματικότητα γίνεται κοινωνική επιχειρηματικότητα, δηλαδή μία επιχειρηματική δράση όπου ο κύριος στόχος της δεν είναι μόνο το οικονομικό κέρδος, αλλά και η βελτίωση της κοινωνίας και η προστασία του περιβάλλοντος. Αυτή η σταδιακή στροφή των επιχειρήσεων προς την κοινωνική και πράσινη επιχειρηματικότητα γίνεται περισσότερο εμφανείς τις τελευταίες δεκαετίες, αφού το επιχειρηματικό μοντέλο που προτιμούν οι νέες επιχειρήσεις είναι η επιδίωξη θετικών αλλαγών στον κόσμο και όχι απλά η κερδοφορία. (B-CAPP)

1.2 Αειφόρος ή Βιώσιμη Ανάπτυξη

Τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδίως μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση που ακολούθησε την κατάρρευση του αμερικάνικου τραπεζικού συστήματος, έχει παρατηρηθεί μεγάλη αλλαγή στον τρόπο σκέψης των ανθρώπων πάνω σε κοινωνικά, οικολογικά και οικονομικά θέματα. Λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα της παγκόσμιας οικονομίας και των κοινωνικών-περιβαλλοντικών συμφερόντων έγινε προφανές ότι έπρεπε να γίνουν ριζικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης και δράσης των κρατών, των επιχειρήσεων και των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Με το πέρασμα του χρόνου τα κράτη σε ολόκληρο την κόσμο συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις που έχει η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος στην υγεία και στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων καθώς και ότι οι φυσικοί πόροι έπρεπε να διατηρηθούν

και για τις επόμενες γενεές. Αυτή η νέα περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα ωθεί τα κράτη σε παγκόσμιο επίπεδο να υιοθετήσουν συμπεριφορές λιγότερο σπάταλες και περισσότερο πράσινες, με αποτέλεσμα να ωθήσουν και τον επιχειρηματικό-οικονομικό κλάδο σε ανάλογες αλλαγές στις στρατηγικές και τις δράσεις του. Κατά συνέπεια, παρουσιάστηκε η ανάγκη για συντονισμό των κανονισμών, στρατηγικών καθώς και των βέλτιστων πρακτικών και αποφάσεων για την υιοθέτηση της αειφόρου ανάπτυξης από τις επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της επιτροπής Brundtland, ως Αειφόρος Ανάπτυξη ορίστηκε «μια ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». Δηλαδή η αειφόρος ανάπτυξη θέλει να συνδέσει την οικονομική ανάπτυξη και την προστασία των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ισορροπιών.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΕΣΠΑ 2014-2020, «Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αναφέρεται σε ένα πρότυπο ανάπτυξης το οποίο δεν υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες. Αποσκοπεί στο να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων διαφυλάσσοντας παράλληλα το περιβάλλον τους σε βραχυπρόθεσμη, σε μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, σε μακροπρόθεσμη βάση. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τριπλό στόχο: μια οικονομική ανάπτυξη αποτελεσματική, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη.»

Πιο αναλυτικά με τον όρο αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη περιγράφουμε την οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται από τα κράτη, τις επιχειρήσεις και γενικά τις κοινωνίες με στόχο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα τόσο στο παρόν όσο και στο αόριστο μέλλον. Ουσιαστικά προϋποθέτει την μελέτη και ανάπτυξη παραγωγικών δομών και διαδικασιών που πετυχαίνουν τη μέγιστη δυνατή παραγωγή προϊόντων και ταυτόχρονα απαιτούν όσο είναι δυνατών λιγότερη πρώτη ύλη, δηλαδή δεν βλάπτουν το οικολογικό σύστημα.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι οι όροι Βιώσιμη Ανάπτυξη και Πράσινη Ανάπτυξη έχουν τελείως διαφορετικές έννοιες με τελείως διαφορετική σημασία. Ο όρος πράσινη ανάπτυξη στα αγγλικά αποδίδεται ως «green growth» και ο όρος αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη ως «sustainable development». Μεταφράζοντας και αναλύοντας τις δύο έννοιες «growth» που σημαίνει μεγέθυνση και «development» που σημαίνει

ανάπτυξη συμπεραίνεται ότι η πράσινη ανάπτυξη στοχεύει στην οικονομική μεγέθυνση και αύξηση του ΑΕΠ μιας χώρας, διασφαλίζοντας παράλληλα τα φυσικά της περιουσιακά στοιχεία, ενώ ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά και την βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας και προστασία του περιβάλλοντος.

Κύριος πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ότι ο ρυθμός εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων είναι μικρότερος από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, γι' αυτό και όροι που συνδέονται άμεσα με αυτή είναι η ανακύκλωση, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο βιοκλιματικός σχεδιασμός καθώς και η πράσινη οικονομία και η πράσινη επιχειρηματικότητα.

1.3 Πράσινη Οικονομία

Ένα νέο οικονομικό πρότυπο, βάση του οποίου η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται στη βιώσιμη ανάπτυξη και στοχεύει στη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων, της εξάντλησης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών ανισοτήτων, είναι η Πράσινη Οικονομία. Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν ορίσει την «Πράσινη Οικονομία» ως μια οικονομία η οποία οδηγεί σε βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενώ μειώνει σημαντικά τους περιβαλλοντικούς κινδύνους και οικολογικές ελλείψεις.

Ουσιαστικά η πράσινη οικονομία έχει ως στόχο τη βελτίωση βιοτικού επιπέδου της ανθρώπινης ευμάρειας, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος καθώς και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι μια πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία που χαρακτηρίζεται από την αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων και τις χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και άλλων ρύπων. Είναι επίσης μια οικονομία η οποία στοχεύει στη διασφάλιση της ανάπτυξης και των θέσεων εργασίας, στη δημιουργία σημαντικών οικονομικών ευκαιριών, στη βελτίωση της παραγωγικότητας, στη μείωση του κόστους και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, η πράσινη οικονομία οδηγεί σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος μέσω δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση της αποδοτικότητας της ενέργειας και των

φυσικών πόρων και αποτρέπουν την απώλεια της βιοποικιλότητας. Οι επενδύσεις αυτές υποστηρίζονται και από στοχευόμενες μεταρρυθμίσεις στις κρατικές δαπάνες, και τις πολιτικές ενός κράτους, ενώ απαιτείται να επανεξετάζονται και να ενισχύεται ανάλογα με τις εξελίξεις του κάθε κλάδου.

Για την εδραίωση της Πράσινης Οικονομίας είναι απαραίτητη η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών από τις κυβερνήσεις, όπως η υιοθέτηση κατάλληλων νομοθετικών πλαισίων και η δημιουργία κινήτρων για επιχειρήσεις, βιομηχανίες καθώς και για το ευρύ κοινό. Είναι απαραίτητο να γίνει μια ομαλή μετάβαση από μια οικονομία βασισμένη αποκλειστικά στη χρήση και εξάντληση των πόρων και την καταστροφή του περιβάλλοντος, σε μια πράσινη, ανταγωνιστική οικονομία, στην οποία υπάρχει ισορροπία μεταξύ της παραγωγής αγαθών και των απαραίτητων πρώτων υλών.

Θεσμικό πλαίσιο

Η Πράσινη Οικονομία αποτελεί ένα από τα βασικά σημεία συζήτησης της Παγκόσμιας Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη Ριο+20 (UNCSD). Επίσης η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εντάξει την Πράσινη Οικονομία στην ατζέντα της, και ακολουθεί μια νέα πολιτική όπου η αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων που αποτελεί βασικό συστατικό της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την ανάπτυξη και απασχόληση μέχρι το 2020. Ακόμη έχει δεσμευθεί να μειώσει τις εκπομπές κατά 55% έως το 2030 και να επιτύχει οικονομία καθαρών μηδενικών εκπομπών έως το 2050.

1.4 Πράσινη Επιχειρηματικότητα

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή πραγματικότητα, είναι φανερό ότι πρέπει να γίνει μια αναθεώρηση της σχέσης μεταξύ επιχειρηματικότητας και περιβάλλοντος. Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της ορθής διαχείρισης των φυσικών πόρων οδήγησε λοιπόν στην Πράσινη Επιχειρηματικότητα.

Με τον όρο πράσινη επιχειρηματικότητα αναφερόμαστε στην επιχειρηματικότητα εκείνη που στοχεύει στη προστασία του περιβάλλοντος και σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και στην διαδικασία εκπλήρωσης και κάλυψης των

ανθρωπίνων αναγκών που αποφέρει κέρδη. Είναι δηλαδή η επιχειρηματικότητα που στοχεύει στη δημιουργία μιας βιώσιμης κοινωνίας.

Η πράσινη επιχειρηματικότητα αποτελεί μια σύγχρονη και καινοτόμα μορφή οικονομικής δραστηριότητας που στοχεύει στην ικανοποίηση των αναγκών των επιχειρήσεων για κερδοφορία και ανάπτυξη, ενώ ταυτόχρονα είναι ευαισθητοποιημένη ως προς τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Ουσιαστικά αντιμετωπίζει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση σαν ευκαιρία και όχι σαν εμπόδιο.

Ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις σε όλο τον κόσμο ακολουθούν το αυτό το νέο επιχειρηματικό πρότυπο και επιδιώκουν να συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος καθώς και στον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής, πραγματοποιώντας επενδύσεις που συμβάλουν στην έρευνα και την ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών και πρακτικών.

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι λοιπόν ένας από τους βασικούς άξονες της ευρωπαϊκής πολιτικής, και σταδιακά εδραιώνεται και στην Ελλάδα, στα πλαίσια συμμόρφωσης με τις κοινοτικές πολιτικές αλλά και εκμετάλλευσης των σχετικών ευκαιριών χρηματοδότησης που προκύπτουν μέσα από τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

1.4.1 Αρχές των Πράσινων Επιχειρήσεων

Δεν υπάρχει ένας μοναδικός ορισμός για τις πράσινες επιχειρήσεις, ωστόσο κάθε επιχείρηση που επιθυμεί να χαρακτηρίζεται ως πράσινη πρέπει να ακολουθεί κάποιες ή όλες τις ακόλουθες αρχές:

- Να ενσωματώνουν τις αρχές και τους κανόνες της βιωσιμότητας στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων της επιχείρησης και ενεργά παρακολουθούν τα αποτελέσματα των ληφθέντων αποφάσεων.
- Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους τους δίκαιο μισθό, καθώς και ισορροπία ανάμεσα στην εργασιακή και την προσωπική τους ζωή.
- Να γίνεται ισομερής διαμοίρασης των κερδών σε όλη την αλυσίδα αξίας.

- Να γίνεται μεγιστοποίηση των κοινωνικών οφελών που παράγει η επιχείρηση (π.χ. προσλήψεις προσωπικού που ανήκει σε περιθωριοποιημένες ομάδες,) και να μην περιορίζεται μόνο σε φιλανθρωπικές δραστηριότητες.
- Να παράγουν και να διανέμουν φιλικά προς το φυσικό περιβάλλον προϊόντα ή/και τοπικά προϊόντα με στόχο να μειώσουν τη ζήτηση των μη φιλικών προς το περιβάλλον εισαγόμενων προϊόντων.
- Να ενισχύσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας (π.χ. μέσω μείωσης της χρήσης ενέργειας ή νερού καθώς και τη μείωση της μόλυνσης και των απορριμμάτων που παράγουν).
- Να προσπαθούν ενεργά να μειώσουν την κατανάλωσή πόρων (π.χ. ενέργεια, νερό, πρώτες ύλες), καθώς και να ανανεώσουν, ενισχύσουν ή και να αντικαταστήσουν τους περιβαλλοντικούς πόρους που χρησιμοποιούν (π.χ. αναφύτευση δέντρων, ενίσχυση της γονιμότητας του εδάφους, χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας).
- Να αναλάβουν δεσμευτικές αποφάσεις προς τις περιβαλλοντικές τους αρχές και τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Αυτές οφείλουν να τις δημοσιεύουν λεπτομερώς, ώστε να είναι διαθέσιμες σε όλους, καθώς και να ανανεώνουν τακτικά τις Βιώσιμες και Περιβαλλοντικές τους Πολιτικές.

(Guide to Green Entrepreneurship in Kiribati, Ch.2 «What is Green Entrepreneurship»)

1.4.2 Τα Πλεονεκτήματα και τα Μειονεκτήματα της Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Οι επιχειρήσεις που ακολουθούν το επιχειρηματικό πρότυπο της πράσινης επιχειρηματικότητας έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναπτύξουν συγκριτικό πλεονέκτημα, λόγω του ότι απευθύνονται σε μια ειδική κατηγορία καταναλωτών, ευαισθητοποιημένη προς το περιβάλλον που όλο και μεγαλώνει. Κάποια από τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτού του επιχειρηματικού μοντέλου σύμφωνα με τους Σαρρή Σ. και Τριχοπούλου Α. (2018) είναι:

Πλεονεκτήματα

- Η μείωση του λειτουργικού κόστους
- Η εξοικονόμηση ενέργειας
- Η μείωση εισροών σε κάθε στάδιο παραγωγής
- Η συμμόρφωση με τα περιβαλλοντικά πρότυπα της ΕΕ
- Η προώθηση της Αειφόρου Ανάπτυξης
- Η δημιουργία ευκαιριών στην πράσινη αγορά
- Η εξασφάλιση πράσινης χρηματοδότησης και δάνειων
- Η οικονομική ενίσχυση από το κράτος και την ΕΕ (επιχορηγήσεις, φορολογικές ελαφρύνσεις - κίνητρα)

Μειονεκτήματα

- Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα
- Η έλλειψη γνώσεων και κατάλληλων υποδομών
- Η μεγάλη γραφειοκρατία (Ελλάδα)
- Το υψηλό κόστος μετάβασης στο πράσινο μοντέλο
- Το υψηλό κόστος παραγωγής (όχι μαζική παραγωγή και οικονομίες κλίμακας)

1.4.3 Ιστορική Αναδρομή

Η πράσινη επιχειρηματικότητα όπως τη ορίζουμε σήμερα είναι ένα σύγχρονο επιχειρηματικό πρότυπο που ανταποκρίνεται στη σημερινή οικονομία και νομοθεσία. Με λίγα λόγια η πράσινη επιχειρηματικότητα εξελίχτηκε και προσαρμόστηκε στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Ωστόσο, πρώιμες μορφές της πράσινης επιχειρηματικότητας παρατηρούνται από την αρχαιότητα. Η εξέλιξή της λοιπόν, σύμφωνα με τον Ζήση Ι. μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις φάσεις.

Πρώτη Φάση

Η αρχή της ιστορίας της πράσινης επιχειρηματικότητας χάνεται στα βάθη των αιώνων, από τους πρώτους ανθρώπινους πολιτισμούς. Εκείνη τη προϊστορική εποχή,

η όποια οικονομική ή επιχειρηματική δραστηριότητα που αναπτύσσονταν μέσα στο ανθρώπινο χωρίο ή και ανάμεσα σε ανθρώπινους οικισμούς, συνυπήρχε και λειτουργούσε αειφορικά και σε αρμονία με φυσικό περιβάλλον. Αυτή η εποχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως η εποχή της χαμένης αθωότητας του ανθρώπινου είδους, καθώς και η εποχή της αρμονίας με τη φύση.

Παρόλα αυτά, ακόμη και σε αυτή την περίοδο παρατηρούνται περιπτώσεις οικολογικής καταστροφής. Πιο συγκεκριμένα, όταν γίνονταν κορεσμός της γης λόγω υπερβολικής εκμετάλλευσης, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατό να υποστηριχτεί ο πληθυσμός ενός οικισμού, οι άνθρωποι κατακτούσαν και εκμεταλλεύονταν νέα γη.

Δεύτερη Φάση

Η δεύτερη φάση της εξέλιξης της πράσινης επιχειρηματικότητας ξεκινά από την περίοδο που ο άνθρωπος ξεφεύγει από τα όρια του «χωρίου - οικισμού» και αναπτύσσει μεγαλύτερες πόλεις και πολιτισμούς. Και κατά συνέπεια, σταδιακά εγκαταλείπει τον αειφορικό τρόπο ζωής του.

Πιο συγκεκριμένα, τα πρώτα δείγματα προστασίας της φύσης και της βιοποικιλότητας παρατηρούνται στην κλασική εποχή της αρχαίας Ελλάδας, όπου ο Αριστοτέλης θεμελίωσε το πρώτο σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης (ΣΕΠ) στο πρώτο ζωολογικό πάρκο της γνωστής ιστορίας. Επίσης, στην αρχαία Ινδία, κατά την περίοδο του ηγεμόνα Ασόκα, παρατηρούνται οι πρώτες σημαντικές απόπειρες δημιουργίας ανθρωπιστικών υπηρεσιών, υπηρεσιών περίθαλψης ζώων, καθώς και υπηρεσιών προστασίας και ανασύστασης του περιβάλλοντος από φωτιές και άλλες καταστροφές από την ηγεσία.

Παρόλα αυτά αξίζει να υπογραμμιστεί ότι όσο μεγάλωνε ο πληθυσμός των πόλεων, τόσο πλήθαιναν και τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργούνταν. Δηλαδή, τα προβλήματα της ύδρευσης και της άρδευσης καθώς και των λυμάτων και των σκουπιδιών με όλες τις αρνητικές τους επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον παρατηρούνται από αυτή την εποχή. Τέτοια προβλήματα ρύπανσης στις πόλεις, που αργότερα πήραν διαστάσεις κρίσης, παρατηρούνται κυρίως τον Μεσαίωνα.

Ωστόσο, υπήρχαν παραδείγματα αντιμετώπισης των παραπάνω προβλημάτων φιλικά προς το περιβάλλον από την αρχαιότητα. Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηριστική

περίπτωση προστασίας του περιβάλλοντος είναι αυτή του αρχαίου Έλληνα στρατηγού Επαμεινώνδα και ο τρόπος διαχείρισης των απορριμμάτων και της καθαριότητας της πόλης της Θήβας, καθώς και αυτή της κατασκευής του μεγαλύτερου αποχετευτικού έργου της αρχαιότητας, του «cloaca maxima» στην Ρώμη την περίοδο της ανόδου της ρωμαϊκής κυριαρχίας.

Σε καμία από τις περιπτώσεις που έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα δεν υπήρχε αμιγής πράσινη επιχειρηματικότητα. Μπορεί η παράδοση να αποτελεί έναν ήπιο άξονα πράσινης επιχειρηματικότητας, αλλά ξεκάθαρος ορισμός δεν υπήρχε. Υπήρχαν μόνο θεωρίες.

Τρίτη Φάση

Η τρίτη φάση της εξέλιξης της πράσινης επιχειρηματικότητας ξεκινάει από τα τέλη του 19ου αιώνα, όπου πρόδρομες καταστάσεις της εμφανίστηκαν στις Η.Π.Α, και την Αγγλία. Αλλά επίσημα εκφράστηκε και θεσπίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα από τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής Θίοντορ Ρούσβελτ με την πρώτη Επιτροπή Φύσης το 1908. Επίσης την ίδια εποχή διαμορφώνονται για πρώτη φορά θεσμοί προστασίας του εργασιακού περιβάλλοντος και της εργασίας.

Συνεχίζοντας, η πράσινη επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται πιο καθοριστικά επί προεδρίας Φραγκλίνου Ρούσβελτ την περίοδο μετά το οικονομικό κραχ. Ο οποίος, επιστρατεύοντας κενύσιανές στρατηγικές προσπάθησε να καταπολεμήσει την ανεργία και την οικονομική ύφεση. Δηλαδή διέθεσε κεφάλαια και προσέλαβε προσωπικό με στόχο την ανάπτυξη του πολιτισμού καθώς και του ελέγχου της ρύπανσης του περιβάλλοντος και της ανάδειξής του.

Μπορούμε να πούμε ότι το ζήτημα του περιβάλλοντος και της φύσης παίρνει μια νέα δυναμική μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου αναγνωρίζεται πρώτων, το πρόβλημα της υποβάθμισης του βιοτικού επιπέδου μέσα στις πόλεις και δεύτερων το πρόβλημα της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος. Αυτό γίνεται μέσα από τη σύνταξη και δημοσίευση πολυάριθμων θεωριών και μελετών από πλήθος ειδικών διεθνώς. Αυτή η επιστημονική και πολιτική ευαισθητοποίηση σταδιακά διαμορφώθηκε ένα παγκόσμιο σκηνικό για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Τέταρτη Φάση

Η τέταρτη φάση της εξέλιξης της πράσινης επιχειρηματικότητας, την οποία και διανύουμε τώρα, ξεκίνησε μετά το τέλος της μεταπολεμικής περιόδου. Σε αυτή τη φάση ξεκίνησαν να γίνονται Παγκόσμιες Διασκέψεις με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος. Κάποιες από τις σημαντικότερες είναι η Έκθεση Brundtland «για το κοινό μας μέλλον» στη Στοκχόλμη το 1987. Στη συνέχεια το Πρωτόκολλο του Κιότο στο Κιότο της Ιαπωνίας το 1997. Ακολουθεί η Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιοχανεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής το 2002. Επίσης η Διάσκεψη Κορυφής Rio+20 (UNCSD) στο Ρίο ντε Τζανέιρο «Το μέλλον που θέλουμε»

Επίσης, σημαντικό ρόλο στην εδραίωση της πράσινης επιχειρηματικότητας έπαιξαν οι πολιτικές εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η σύσταση πρώτων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), και έπειτα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έπαιξαν πάρα πολύ σημαντικό ρόλο. Οι αποφάσεις που πήραν και οι μεταρρυθμίσεις που ψήφισαν τα κράτη – μέλη της ΕΕ, συνδέονται με τη συνολική ρύθμιση της οικονομικής και επιχειρηματικής ανάπτυξης στην Ευρώπη, αλλά και με τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Σταδιακά λοιπόν τέθηκαν οι βάσεις για την δημιουργία του θεσμικού πλαισίου της πράσινης επιχειρηματικότητας στην σημερινή του μορφή.

Κεφάλαιο 2

Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο

Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες από τις σημαντικότερες Παγκόσμιες Διασκέψεις Κορυφής με θέμα τη Αειφόρο Ανάπτυξη και την Πράσινη Επιχειρηματικότητα, καθώς και οι αποφάσεις και δεσμεύσεις που πάρθηκαν σε αυτές. Πιο συγκεκριμένα η Έκθεση Μπρούντλαντ, η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο ντε Τζανέιρο, το Πρωτόκολλο του Κιότο και η Συμφωνία του Παρισιού.

2.1 Έκθεση Μπρούντλαντ

Η Έκθεση Μπρούντλαντ (Brundland Report), είναι επίσης γνωστή με το όνομα «Το κοινό μας μέλλον», δημοσιεύτηκε και κυκλοφόρησε στο κοινό το έτος 1987 από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED). Αυτή η έκθεση ουσιαστικά εισήγαγε την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης και περιέγραφε κάποιους από τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να επιτευχθεί.

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα όπως η καταστροφή του όζοντος, η υπερθέρμανση του πλανήτη και πολλά ακόμη, σχετίζονται με το βιοτικό επίπεδο του παγκόσμιου πληθυσμού. Σε μια προσπάθεια να δοθεί μια λύση σε αυτά τα προβλήματα η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ συγκάλεσε το WCED, μια διεθνή ομάδα περιβαλλοντικών εμπειρογνομόνων, πολιτικών και δημοσίων υπαλλήλων το 1983, που ονομάζεται και επιτροπή Brundtland.

Στη Στοκχόλμη, με την υποστήριξη των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και υπό την προεδρία της Νορβηγού πρωθυπουργού Gro Harlem Brundtland, έγινε η σύναξη της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED), η οποία αρχικά διερεύνησε τις αιτίες της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και στη συνέχεια προσπάθησε να κατανοήσει τις διασυνδέσεις μεταξύ της κοινωνικής ισότητας, της

οικονομικής ανάπτυξης και των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στη συνέχεια ανέπτυξε πολιτικές λύσεις που ενσωματώνουν όλες τις τρεις περιοχές και τις δημοσίευσε στην Έκθεση Μπρούντλαντ που πήρε το όνομά της από την πρόεδρο.

Πιο αναλυτικά η επιτροπή Μπρούντλαντ επιφορτίστηκε με το καθήκον να προτείνει μακροπρόθεσμες λύσεις για την επίτευξη μακροχρόνιας βιώσιμης ανάπτυξης. Ένα

Εικόνα 1 Gro Harlem Brundland

ακόμη από τα καθήκοντα της επιτροπής ήταν να βρει τρόπους με τους οποίους το ενδιαφέρον για το περιβάλλον θα μπορούσε να μεταφραστεί σε μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των κρατών πάνω σε θέματα ανάπτυξης και χρήσης των φυσικών πόρων καθώς και να δημιουργήσει διαδικασίες,

οι οποίες θα καθιστούσαν δυνατό σε όλα τα κράτη να

αντιμετωπίσουν τα πολλαπλά περιβαλλοντικά, κλιματικά και κοινωνικά προβλήματα και ανησυχίες σε βάθος χρόνου.

Κάποια από τα θέματα που περιέχει η Έκθεση Μπρούντλαντ είναι η αειφόρος ανάπτυξη, τα οικοσυστήματα και η πανίδα, ο ρόλος της διεθνούς οικονομίας, ο παγκόσμιος πληθυσμός, οι ανθρωπίνι πόροι, η επισιτιστική ασφάλεια, η ενέργεια, η βιομηχανία και άλλα. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι περιέχει προτάσεις, μέτρα και νομικές αρχές για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ωστόσο, η Έκθεση Μπρούντλαντ είναι περισσότερο γνωστή για το γεγονός ότι έδωσε ορισμό στη βιώσιμη ανάπτυξη «ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες». Με τον ορισμό αυτόν υπογραμμίζεται η έννοια των αναγκών, και πιο συγκεκριμένα η άμεση ανάγκη κάλυψης των βασικών αναγκών των οικονομικά ασθενών κοινωνικών στρωμάτων. Επίσης, δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι η ικανότητα του φυσικού υπερβάλλοντος να συντηρήσει τους κατοίκους αυτού του πλανήτη δεν είναι απεριόριστη, καθώς η τεχνολογία και η κοινωνική

οργάνωση επιβάλλουν όρια στην ικανότητά του να καλύψει τις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες του κόσμου.

Επιπλέον, η έκθεση Μπρούντλαντ καλούσε τα Ηνωμένα Έθνη να θεσπίσουν το Πρόγραμμα Δράσης του ΟΗΕ που στόχευε προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η έκθεση έθεσε τα θεμέλια για τη Σύνοδο Κορυφής του Ρίο, που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, η οποία στη συνέχεια οδήγησε τελικά στη δημιουργία της Επιτροπής του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη την ίδια χρονιά.

2.2 Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED)

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη ονομάζεται και Σύνοδος Κορυφής για τη Γη και πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας από τις 3 έως τις 14 Ιουνίου το έτος 1992. Σκοπός της συνόδου ήταν να συνδέσει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος.

Αξίζει να συμβιωθεί ότι η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο ντε Τζανέιρο ήταν η μεγαλύτερη παγκόσμια συγκέντρωση ηγετών που είχε πραγματοποιηθεί μέχρι το 1992. Παραβρέθηκαν σε αυτή 117 αρχηγοί κρατών και εκπρόσωποι 178 εθνών.

Πιο αναλυτικά, οι ηγέτες που συμμετείχαν στη σύνοδο δεσμεύτηκαν μέσω συνθηκών, στο μέλλον να λάβουν μέτρα και να επιδιώκουν οικονομική ανάπτυξη με τρόπους που θα προστατεύουν το περιβάλλον και τους μη ανανεώσιμους πόρους. Τα κύρια έγγραφα που συμφωνήθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής για τη Γη είναι τα ακόλουθα:

- Η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα (Convention on Biological Diversity): μια δεσμευτική συνθήκη που απαιτεί από τα κράτη που την υπέγραψαν να καταγράφουν τη χλωρίδα και την πανίδα τους ή τα φυτά και τα άγρια ζώα εντός των συνόρων τους και να προστατεύουν τα απειλούμενα είδη.
- Η Σύμβαση για την υπερθέρμανση του πλανήτη ή (The United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC): μια δεσμευτική συνθήκη που απαιτεί από τα κράτη να μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του

άνθρακα, μεθανίου και άλλων αερίων θερμοκηπίου που θεωρούνται υπεύθυνα για την υπερθέρμανση του πλανήτη. Ωστόσο, η συνθήκη δεν έθεσε δεσμευτικούς στόχους για τη μείωση των εκπομπών.

- Η Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη ή Διακήρυξη του Ρίο (Declaration on Environment and Development - Rio Declaration): στην οποία περιλαμβάνονται είκοσι επτά μη δεσμευτικές αρχές για την περιβαλλοντικά ορθή ανάπτυξη.
- Η Ατζέντα 21: στην οποία περιλαμβάνονται φιλικές προς το περιβάλλον στρατηγικές ανάπτυξης.
- Η Δήλωση Αρχών για τα Δάση (The Statement of Principles on Forests): μια μη δεσμευτική συνθήκη στόχος της οποίας είναι η διατήρηση των απειλούμενων δασικών περιοχών σε παγκόσμιο επίπεδο και η αξιολόγηση του αντίκτυπου της ανάπτυξης πάνω τους.

Ωστόσο, η Σύνοδος Κορυφής για τη Γη αντιμετώπισε και αρκετά προβλήματα. Αρχικά, παρεμποδίστηκε από διαμάχες μεταξύ των οικονομικά ανεπτυγμένων και βιομηχανοποιημένων κρατών, όπως η Δυτική Ευρώπη και η Βόρεια Αμερική, και των φτωχότερων - αναπτυσσόμενων χωρών, όπως η Αφρική, η Λατινική Αμερική, η Μέση Ανατολή και τμήματα της Ασίας. Γενικά, οι αναπτυσσόμενες χώρες επιθυμούσαν να αποφύγουν τους φραγμούς που θα έβαζε στην οικονομική τους ανάπτυξη η σύνοδος με τους περιορισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος που πρότεινε. Αλλά οι περισσότερες ήταν ανοιχτές σε συζήτηση και πρόθυμες να συμμετέχουν εάν συμφωνούνταν να λάμβαναν αυξημένη οικονομική βοήθεια από τις ανεπτυγμένες χώρες.

2.3 Πρωτόκολλο του Κιότο

Το πρωτόκολλο του Κιότο, η πλήρης ονομασία του οποίου είναι Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), υιοθετήθηκε στις έντεκα Δεκεμβρίου του 1997. Ουσιαστικά είναι μια διεθνούς εμβέλειας συνθήκη που πήρε το όνομά της από την Ιαπωνική πόλη Κιότο στην οποία και εγκρίθηκε.

Στόχος της συνθήκης ήταν η μείωση των εκπομπών αερίων που συμβάλουν στην υπερθέρμανση του πλανήτη. Τέθηκε σε ισχύ από το 2005, και ζητούσε τη μείωση των εκπομπών έξι αερίων του θερμοκηπίου από 41 χώρες και την Ευρωπαϊκή Ένωση σε 5,2 % πιο κάτω από τα επίπεδα του έτους 1990 κατά την περίοδο δέσμευσης (2008 - 2012). Είναι ίσως η πιο σημαντική περιβαλλοντική συνθήκη που έχει διαπραγματευτεί ποτέ, αν και ορισμένοι επικριτές αμφισβήτησαν την αποτελεσματικότητά της.

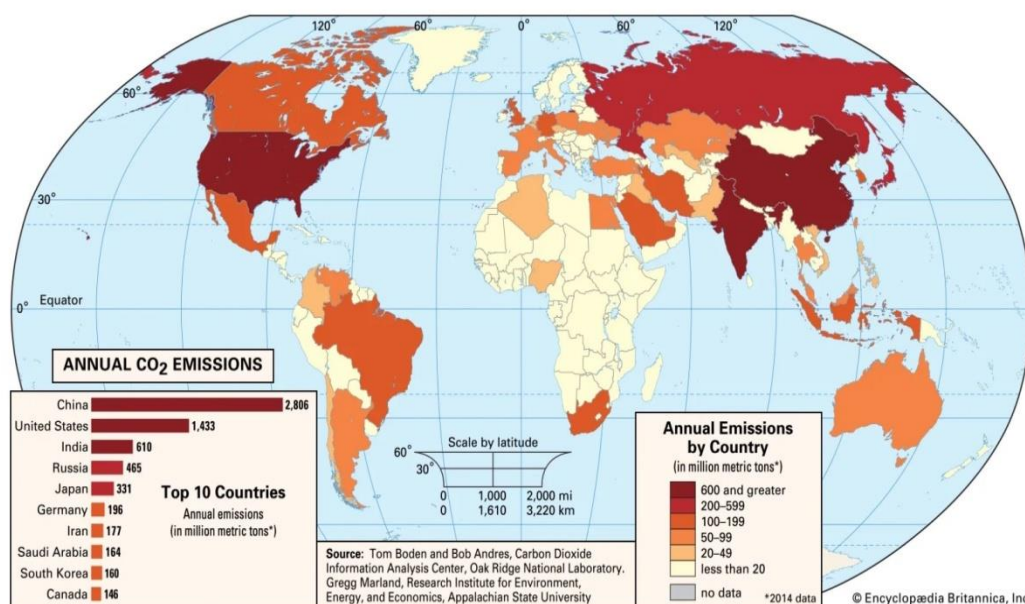
Πιο αναλυτικά δεσμεύει του υπογράφοντες να αναπτύξουν εθνικά προγράμματα για τη μείωση των εκπομπών του θερμοκηπίου. Τα αέρια αυτά είναι το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το μεθάνιο (CH₄), το υποξείδιο του αζώτου (N₂O), οι υπερφθοράνθρακες (PFCs), οι υδροφθοράνθρακες (HFCs) και το εξαφθοριούχο θείο (SF₆). Ο λόγος που είναι απαραίτητη η μείωσή τους είναι ότι επηρεάζουν το ενεργειακό ισοζύγιο της παγκόσμιας ατμόσφαιρας με τρόπο που αναμένεται να οδηγήσει σε υπερθέρμανση του πλανήτη, που συνεπάγεται το λιώσιμο των πάγων, την αύξηση της στάθμης των ωκεανών, την βύθιση νησιών, πλημμυρών και πολλών ακόμα κλιματικών καταστροφών..

Το Πρωτόκολλο του Κιότο δεσμεύει τα περισσότερα από τα κράτη που υπέγραψαν το παράρτημα I της UNFCCC (που αποτελούνται από μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης και αρκετές χώρες με «οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο») σε υποχρεωτικούς στόχους μείωσης των εκπομπών, οι οποίοι ποικίλλουν ανάλογα με τις μοναδικές συνθήκες κάθε χώρας. Ωστόσο, αρκετά από τα κράτη που υπέγραψαν την UNFCCC και το πρωτόκολλο, ήταν και είναι αναπτυσσόμενα κράτη, οπότε δεν ήταν υποχρεωμένα να πραγματοποιήσουν τους στόχους του πρωτοκόλλου και να μειώσουν τις εκπομπές τους.

Το πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο του 2005 και 90 ημέρες μετά, τουλάχιστον 55 κράτη επικύρωσαν το Παράρτημα Ι. Αυτά τα υπογράφοντα κράτη αντιπροσώπευαν από κοινού τουλάχιστον το 55 τοις εκατό των συνολικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα το 1990.

Kyoto Protocol | History, Provisions, & Facts | Britannica

<https://www.britannica.com/event/Kyoto-Protocol>

Εικόνα 2 Πρωτόκολλο του Κιότο

Ωστόσο, παρόλο που το Πρωτόκολλο του Κιότο είναι ένα ορόσημο διπλωματικό επίτευγμα, δεν επέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Από εκθέσεις που εκδόθηκαν τα δύο πρώτα χρόνια μετά την έναρξη ισχύος της συνθήκης παρατηρήθηκε ότι αρκετά, αν όχι τα περισσότερα συμμετέχοντα κράτη είχαν ελάχιστες πιθανότητες να επιτύχουν τους στόχους τους.

Επίσης, ακόμα κι αν τα συμμετέχοντα κράτη επιτύχουν τους στόχους τους, το τελικό όφελος για το περιβάλλον δεν θα ήταν σημαντικό. Αφού τα δύο μεγαλύτερα κράτη-πηγές εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, δεν δεσμεύονται από το πρωτόκολλο. Η

Κίνα, η πρώτη χώρα εκπομπής αερίων στον κόσμο εξαιρείται λόγω του καθεστώτος της ως αναπτυσσόμενης χώρας, και οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δεύτερη μεγαλύτερη πηγή εκπομπής αερίων στον κόσμο, δεν επικύρωσε το πρωτόκολλο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρωτόκολλο παρείχε πολλαπλούς μηχανισμούς στα υπογράφοντα κράτη για να πετύχουν τους στόχους τους. Κάποια από αυτά ήταν πρώτων η χρήση φυσικών διεργασιών, όπως η φύτευση δέντρων, που απορροφούν διοξείδιο του άνθρακα από τον αέρα. Δεύτερων, το διεθνές πρόγραμμα που ονομάζονταν Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης (CDM), το οποίο ενθάρρυνε τις ανεπτυγμένες χώρες να επενδύσουν σε τεχνολογία και υποδομές σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, με στόχο να μειώσουν τις εκπομπές βλαβερών αερίων, και διεκδικήσουν τα αποτελέσματα των επενδύσεών του ως πίστωση για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του βάσει του πρωτοκόλλου. Τρίτων η εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών, η οποία επέτρεπε στα συμμετέχοντα κράτη να αγοράζουν και να πωλούν δικαιώματα εκπομπών, με αποτέλεσμα να δοθεί οικονομική αξία στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και να δημιουργηθεί αγορά για αυτές. Μέσω αυτής της αγοράς τα υπογράφοντα κράτη κατάφεραν να εκπληρώσουν τις δεσμεύσεις σύμφωνα με το πρωτόκολλο.

Για κράτη που δεν κατάφεραν να επιτύχουν τους στόχους που τους ανέθεσε το πρωτόκολλο υπήρχαν κυρώσεις. Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνήσεις αυτών των κρατών ήταν υποχρεωμένες να καλύψουν τη διαφορά μεταξύ των συμφωνηθέντων εκπομπών τους και των πραγματικών εκπομπών τους, συν ένα ποσό ποινής 30 τοις εκατό, στην επόμενη περίοδο δέσμευσης, που αρχίζει το 2012. Ακόμη τους απαγορεύονταν η συμμετοχή στην αγορά δικαιωμάτων εκπομπών έως ότου κριθεί ότι συμμορφώνονται με το πρωτόκολλο.

Μετά το πέρα της πρώτης περιόδου δέσμευσης από το πρωτόκολλο του Κιότο, μετά το 2012, συμφωνήθηκε ότι η παγκόσμια κοινότητα θα συνέθετε νέα πρωτόκολλα, με νέους στόχους που θα δέσμευαν ακόμα περισσότερα κράτη. Κάτι το οποίο έγινε πραγματικότητα παρά τις αντιδράσεις των επικριτών του πρωτοκόλλου.

Κατά τη διάρκεια της δέκατης της έβδομης Διάσκεψη των Μερών (COP17), που πραγματοποιήθηκε στο Ντουρμπάν της Νότιας Αφρικής το 2011, τα συμμετέχοντα κράτη δεσμευτήκαν να δημιουργήσουν μια νέα πιο συνολική και νομικά δεσμευτική συνθήκη – πρωτόκολλο για την προστασία του περιβάλλοντος και την κλιματική

αλλαγή έως το έτος 2015. Το επόμενο έτος 2012 πραγματοποιήθηκε η δέκατη όγδοη Διάσκεψη των Μερών (COP18), στη Ντόχα του Κατάρ, όπου οι εκπρόσωποι των κρατών συμφώνησαν να παρατείνουν το Πρωτόκολλο του Κιότο έως το 2020 και επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους από τη προηγούμενη Διάσκεψη (COP17). Δηλαδή η νέα συμφωνία περιελάμβανε και χώρες που δεν συμμετείχαν στο πρωτόκολλο του Κιότο παρόλο που ήταν και είναι κάποιες από τις μεγαλύτερες πηγές αερίων του θερμοκηπίου (όπως η Κίνα, η Ινδία και οι Ηνωμένες Πολιτείες).

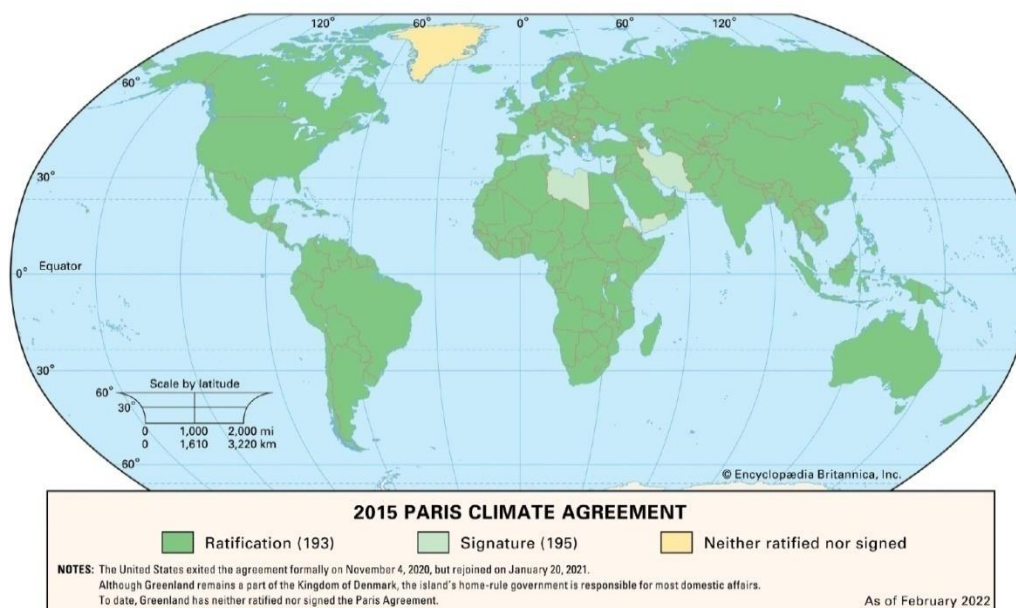
2.4 Συμφωνία του Παρισιού

Η Συμφωνία του Παρισιού (Paris Climate Agreement), είναι γνωστή και ως Συμφωνία του Παρισιού για το Κλίμα, και αποτελεί συνέχεια του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Πρόκειται για μια νομικά δεσμευτική διεθνή συνθήκη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των αρνητικών επιπτώσεών της. Έχει εγκριθεί από τους ηγέτες εκατόν ενενήντα τεσσάρων κρατών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (COP21) που διεξάχθηκε στο Παρίσι της Γαλλίας, στις 12 Δεκεμβρίου του 2015 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Νοεμβρίου 2016.

Προγενέστερα, στη 18 Σύνοδο Κορυφής (COP18), που πραγματοποιήθηκε στη Ντόχα του Κατάρ, το 2012, οι εκπρόσωποι των κρατών συμφώνησαν να παρατείνουν το Πρωτόκολλο του Κιότο έως το 2020. Επίσης επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους από τη COP17, η οποία είχε πραγματοποιηθεί στο Durban της Νότιας Αφρικής το 2011, για τη δημιουργία μιας νέας, συνολικής, νομικά δεσμευτικής συνθήκης για το κλίμα έως το 2015 που θα απαιτούσε από όλες τις χώρες -συμπεριλαμβανομένων αυτών με τις μεγαλύτερες εκπομπές άνθρακα που δεν συμμετείχαν στο Πρωτόκολλο του Κιότο- να περιορίσουν και να μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και άλλων αερίων του θερμοκηπίου.

Kyoto Protocol | History, Provisions, & Facts | Britannica

<https://www.britannica.com/event/Kyoto-Protocol>

Εικόνα 3 Συμφωνία του Παρισιού

Πιο αναλυτικά η Συμφωνία του Παρισιού θέτει τους παρακάτω μακροπρόθεσμους στόχους προς όλα τα συμμετέχοντα - δεσμευμένα κράτη:

- την ουσιαστική μείωση των παγκόσμιων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου για να περιορίσει την παγκόσμια αύξηση της θερμοκρασίας αυτόν τον αιώνα στους 2 βαθμούς Κελσίου, ενώ συνεχίζονται οι προσπάθειες για τον περιορισμό της αύξησης ακόμη περισσότερο στους 1,5 βαθμούς Κελσίου.
- την επανεξέταση και ανανέωση των δεσμεύσεων των συμμετεχόντων κρατών κάθε πέντε χρόνια.
- την παροχή χρηματοδότησης σε αναπτυσσόμενες χώρες για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της ικανότητας προσαρμογής στις κλιματικές επιπτώσεις.

Η Συμφωνία του Παρισιού ουσιαστικά παρέχει ένα μονοπάτι στα ανεπτυγμένα έθνη για να βοηθήσουν τα αναπτυσσόμενα έθνη στις προσπάθειες μετριασμού και προσαρμογής της κλιματικής αλλαγής, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί ένα πλαίσιο για

τη διαφανή παρακολούθηση και αναφορά των κλιματικών στόχων των χωρών. Ουσιαστικά παρέχει ένα σταθερό πλαίσιο που καθοδηγεί τα συμμετέχοντα κράτη στο δρόμο προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, την πράσινη οικονομία και την πράσινη επιχειρηματικότητα για τις επόμενες δεκαετίες. Σηματοδοτεί την αρχή μιας στροφής προς έναν κόσμο καθαρών μηδενικών εκπομπών.

Πιο αναλυτικά η Συμφωνία του Παρισιού λειτουργεί σε έναν πενταετή κύκλο. Κάθε πέντε χρόνια, κάθε χώρα αναμένεται να υποβάλλει ένα ενημερωμένο εθνικό σχέδιο δράσης για το κλίμα - γνωστό ως Nationally Determined Contribution ή NDC. Στις NDC τους, οι χώρες κοινοποιούν τις ενέργειες που πρόκειται να κάνουν για να μειώσουν τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου τους προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους της Συμφωνίας του Παρισιού. Οι ενεργείες αυτές περιλαμβάνουν προγράμματα ενίσχυσης της πράσινης επιχειρηματικότητας, πράσινης οικονομίας και πράσινης ενέργειας που συγχρηματοδοτούνται.

Ο στόχος της Συμφωνίας του Παρισιού ήταν να δώσει αφορμή τις δεσμευμένες χώρες να διαμορφώσουν και να υποβάλουν μακροπρόθεσμες στρατηγικές για την μείωση των αερίων του θερμοκηπίου. Σε αντίθεση με τα NDC, δεν ήταν υποχρεωτικό. Επίσης, ένας ακόμη βασικός στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο κανόνων και στρατηγικών για να ακολουθούν τα συμμετέχοντα κράτη.

Όσον αφορά τη στάση των κρατών με τις μεγαλύτερες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου προς τη Συμφωνία του Παρισιού υπάρχουν αλλαγές σε σύγκριση με τη στάση τους προς το πρωτόκολλο του Κιότο. Αρχικά, η Κίνα, η χώρα με τις μεγαλύτερες συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, έθεσε ως στόχο της να σταθεροποιήσει τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα γύρω στο 2030. Στόχος της κινέζικης κυβέρνησης είναι να μειώσει τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα ανά μονάδα ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) κατά 60-65 τοις εκατό από το επίπεδο του 2005.

Έπειτα, οι ΗΠΑ, η χώρα με τις δεύτερες υψηλότερες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, ανακοίνωσαν το 2014 την πρόθεσή τους να μειώσουν τις εκπομπές τους κατά 26-28 τοις εκατό κάτω από τα επίπεδα του 2005 έως το 2025. Για την επίτευξη αυτού του στόχου δημιουργήθηκε το Σχέδιο Καθαρής Ενέργειας ή Clean Power Plan, που επρόκειτο να θέσει όρια στις υφιστάμενες και προγραμματισμένες εκπομπές των σταθμών ηλεκτροπαραγωγής της χώρας.

Ωστόσο το 2017 οι αλλαγές στην κλιματική πολιτική των ΗΠΑ έγιναν από τον Πρ. Ντόναλντ Τραμπ είχε ως αποτέλεσμα την επίσημη έξοδο της χώρας από τη συμφωνία στις 4 Νοεμβρίου 2020. Αλλά, η απουσία των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν σύντομη. Την πρώτη ημέρα της θητείας του, στις 20 Ιανουαρίου 2021, ο Πρ. Τζο Μπάιντεν επανέλαβε τη συμφωνία εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών, η οποία άνοιξε το δρόμο για την επίσημη αποκατάσταση της χώρας τον Φεβρουάριο του 2021. Μέχρι τον Ιανουάριο του 2021, 195 χώρες είχαν υπογράψει και 190 χώρες είχαν επικυρώσει τη συμφωνία.

Επίσης, αξίζει να υπογραμμιστεί η περίπτωση της Ινδίας, η τρίτη χώρα με τις υψηλότερες εκπομπές διοξειδίου του θερμοκηπίου δεσμεύεται πλέον από την Συμφωνία του Παρισιού και έθεσε στόχους που αφορούν και την εξάλειψη της φτώχειας και την μείωση των εκπομπών επιβλαβών αερίων. Πιο αναλυτικά, η χώρα σχεδίαζε να μειώσει την ένταση των εκπομπών της σε ποσοστό του ΑΕΠ της κατά 33% έως 35% έως το 2030 έναντι των επιπέδων του 2005. Ένας ακόμη στόχος της χώρας είναι να προσπαθήσει να αντλήσει περίπου το 40% της ηλεκτρικής της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και όχι από ορυκτά καύσιμα έως το 2030.

Ο τρόπος με τον οποίο η Ινδία σκοπεύει να πετύχει τους στόχους που έθεσε ήταν με τη βοήθεια της μεταφοράς τεχνολογίας (μεταφορά δεξιοτήτων και εξοπλισμού από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες) και της διεθνής χρηματοδότηση, και πιο συγκεκριμένα με τη βοήθεια από το Green Climate Fund. Το οποίο είναι ένα πρόγραμμα σχεδιασμένο για να βοηθήσει τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες με πληθυσμούς ευάλωτους στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, μέσω χρηματικών επενδύσεων για την ανάπτυξη τεχνολογιών με χαμηλότερες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Στο σχέδιο δράσης της για το κλίμα ή NDC σημείωσε ότι τα σχέδια εφαρμογής δεν θα ήταν οικονομικά δυνατόν να πραγματοποιηθούν από εγχώριους πόρους, αφού σύμφωνα με τους υπολογισμούς των ιδικών θα χρειαστούν τουλάχιστον 2,5 τρισεκατομμύρια δολάρια να ολοκληρώσει δράσεις για την κλιματική αλλαγή έως το 2030.

Η πράσινη χρηματοδότηση και πράσινες επενδύσεις είναι απαραίτητες για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες που θέλουν να γίνουν πιο φιλικές προς το περιβάλλον, καθώς απαιτούνται σημαντικοί οικονομικοί πόροι για την προσαρμογή στις δυσμενείς

επιπτώσεις και τη μείωση των επιπτώσεων ενός μεταβαλλόμενου κλίματος, καθώς και επενδύσεις μεγάλης κλίμακας για τη σημαντική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Με τη Συμφωνία του Παρισιού επιβεβαιώνει ότι οι ανεπτυγμένες χώρες θα πρέπει να πρωτοστατήσουν στην παροχή οικονομικής βοήθειας σε χώρες που είναι λιγότερο προικισμένες και πιο ευάλωτες, ενώ για πρώτη φορά ενθαρρύνει επίσης τις εθελοντικές συνεισφορές από άλλα κράτη και οργανισμούς.

Οι επιχειρησιακές λεπτομέρειες για την πρακτική εφαρμογή της Συμφωνίας του Παρισιού συμφωνήθηκαν στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (COP24) στο Κατοβίτσε της Πολωνίας, τον Δεκέμβριο του 2018, που είναι επίσης γνωστή με το όνομα Κανονισμός του Παρισιού και οριστικοποιήθηκαν στο COP26 στη Γλασκώβη της Σκωτίας τον Νοέμβριο του 2021.

Από την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας του Παρισιού οι δράσεις και το ενδιαφέρον για την κλιματική αλλαγή έχει αυξηθεί μαζικά σε πολλούς διαφορετικούς τομείς. Όλο και περισσότερες χώρες, πόλεις και εταιρείες θέτουν στόχους ουδετερότητας άνθρακα. Οι λύσεις μηδενικού άνθρακα γίνονται όλο και πιο ανταγωνιστικές σε οικονομικούς τομείς που αντιπροσωπεύουν το 25% των εκπομπών. Και πιο συγκεκριμένα αυτή η τάση γίνεται πιο αισθητή στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας και των μεταφορών και έχει δημιουργήσει πολλές νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Το 2023, θα γίνει η πρώτη αξιολόγηση της πρόοδο στους στόχους της Συμφωνίας του Παρισιού. Αυτή η διαδικασία θα ενθαρρύνει περαιτέρω τις χώρες να αναλάβουν φιλόδοξες κλιματικές δράσεις που διατηρούν τη θέρμανση κάτω από 1,5 βαθμούς Κελσίου.

Οι δεσμευμένες χώρες καθιέρωσαν ένα πλαίσιο ενισχυμένης διαφάνειας ή Enhanced Transparency Framework (ETF). Στο πλαίσιο του ETF, από το 2024, οι χώρες θα πρέπει να αναφέρουν με διαφάνεια τις ενέργειες και την πρόοδο που έχουν πραγματοποιήσει για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, τα μέτρα προσαρμογής και την υποστήριξη που παρέχουν ή λαμβάνουν. Επίσης περιλαμβάνει διεθνείς διαδικασίες που εξετάζουν τις αναφορές που υποβάλλονται από τα δεσμευμένα κράτη. Οι πληροφορίες που συλλέγονται μέσω του ETF θα τροφοδοτήσουν τον Παγκόσμιο απολογισμό που θα αξιολογήσει τη συλλογική πρόοδο προς τους μακροπρόθεσμους στόχους για την κλιματική αλλαγή.

Μάλιστα προβλέπεται ότι μέχρι το 2030, οι λύσεις μηδενικού άνθρακα θα μπορούσαν να είναι ανταγωνιστικές σε τομείς που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 70% των παγκόσμιων εκπομπών.

Κεφάλαιο 3

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα μέτρα που έχει λάβει το συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να ενθαρρύνει την υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας και των πράσινων πρακτικών από τα κράτη – μέλη της, αλλά και από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις αυτών.

3.1 Η Πράσινη Ευρωπαϊκή Συμφωνία

Η Πράσινη Ευρωπαϊκή Συμφωνία είναι γνωστή και ως European Green Deal είναι ένα σύνολο καινοτόμων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που έχουν ως στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας από τα κράτη – μέλη της έως το 2050. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με πρόεδρο την Ούρσουλα βον ντερ Λάιεν δρομολόγησε τη Πράσινη Συμφωνία τον Δεκέμβριο του 2019 και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την έλαβε υπό σημείωση κατά τη σύνοδο του Δεκεμβρίου. Μετά τη συνεδρίασή του το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέβλεπε ότι η μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα θα δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες για τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως για παράδειγμα δυνατότητες για οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, νέες αγορές, νέα επιχειρηματικά μοντέλα καθώς και νέες θέσεις εργασίας.

Ουσιαστικά, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ευρωπαίων πολιτών σε βραχυχρόνιο αλλά και μακροχρόνιο πλαίσιο. Πιο αναλυτικά οι δράσεις που περιλαμβάνει είναι οι παρακάτω:

- Επένδυση σε περισσότερο βιώσιμη και πιο έξυπνη μετακίνηση – μεταφορικά μέσα

- Επιδίωξη πιο πράσινης βιομηχανίας
- Εξάλειψη των ρύπων
- Εξασφάλιση δίκαιης μετάβασης και προσαρμογής στη νέα στρατηγική για όλους
- Χρηματοδότηση πράσινων έργων
- Διαμόρφωση ενεργειακά αποδοτικών κατοικιών
- Πρωτοπορία στην πράσινη αλλαγή παγκόσμια
- Από το αγρόκτημα στο τραπέζι
- Προστασία της φύσης
- Προώθηση της καθαρής ενέργειας

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω δράσεων η Ευρωπαϊκή Ένωση κοινοποίησε το νέο επενδυτικό σχέδιο της Πράσινης Συμφωνίας. Πιο αναλυτικά πρόκειται να γίνουν επενδύσεις τουλάχιστον ενός τρισεκατομμυρίου ευρώ σε διάστημα δέκα ετών από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα κεφάλαια αυτά θα προέρχονται από δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις, από τους προϋπολογισμούς της ΕΕ και των κρατών μελών της και άλλα. Με αυτά τα κεφάλαια θα εξασφαλιστεί η μετάβαση προς μια οικονομικά ουδέτερη οικονομία με δίκαιο τρόπο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε τα παρακάτω εργαλεία για να τη δίκαιη μετάβαση προς μια οικονομικά ουδέτερη οικονομία.

- Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
- Το Καθεστώς Δίκαιης Μετάβασης στο Πλαίσιο του InvestEU
- Το Μηχανισμός της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων για τη δανειοδότηση του Δημοσίου Τομέα
- Την Πλατφόρμα Δίκαιης Μετάβασης (τεχνική συνδρομή)

3.1.1 Δέσμη Μέτρων Fit for 55

Με την Ευρωπαϊκή Συμφωνία τα 27 κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύτηκαν να μετατρέψουν την Ευρώπη στην πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050. Δηλαδή, να μειώσουν τις εκπομπές αερίων τουλάχιστον κατά 55% έως το 2030, πάντα σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990, όπως συμφωνήθηκε στη Συμφωνία του Παρισιού. Ψηφίστηκε λοιπόν ένα σύνολο μέτρων που κατοχυρώνει νομοθετικά τους στόχους της Πράσινης Ευρωπαϊκής Συμφωνίας για το κλίμα και ονομάζεται δέσμη μέτρων Fit for 55.

Πιο αναλυτικά, η δέσμη μέτρων Fit for 55 είναι μια δέσμη προτάσεων που αναθεωρεί την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών – μελών της και περιλαμβάνει:

- αναθεώρηση του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών της ΕΕ (ΣΕΔΕ της ΕΕ), συμπεριλαμβανομένης της επέκτασής του στη ναυτιλία, και αναθεώρηση των κανόνων για τις εκπομπές από τις αερομεταφορές καθώς και τη θέσπιση χωριστού συστήματος εμπορίας εκπομπών για τις οδικές μεταφορές και τα κτίρια
- αναθεώρηση του κανονισμού για τον επιμερισμό των προσπαθειών όσον αφορά τους στόχους μείωσης των κρατών μελών σε τομείς εκτός του ΣΕΔΕ της ΕΕ
- αναθεώρηση του κανονισμού LULUCF σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοκομίας
- τροποποίηση του κανονισμού για τον καθορισμό προτύπων εκπομπής CO₂ για τα αυτοκίνητα και τα ημιφορτηγά
- αναθεώρηση της οδηγίας για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- αναδιατύπωση της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση
- αναδιατύπωση της οδηγίας για τη φορολόγηση της ενέργειας
- μηχανισμό συνοριακής προσαρμογής άνθρακα
- αναθεώρηση της οδηγίας για την ανάπτυξη υποδομών εναλλακτικών καυσίμων

- την πρωτοβουλία ReFuelEU Aviation για βιώσιμα καύσιμα για τις αερομεταφορές
- την πρωτοβουλία FuelEU Maritime για έναν πράσινο ευρωπαϊκό θαλάσσιο χώρο
- το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα
- αναθεώρηση της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων
- μείωση των εκπομπών μεθανίου στον ενεργειακό τομέα
- αναθεώρηση της τρίτης δέσμης μέτρων για την ενέργεια όσον αφορά το φυσικό αέριο

(Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο)
<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/>

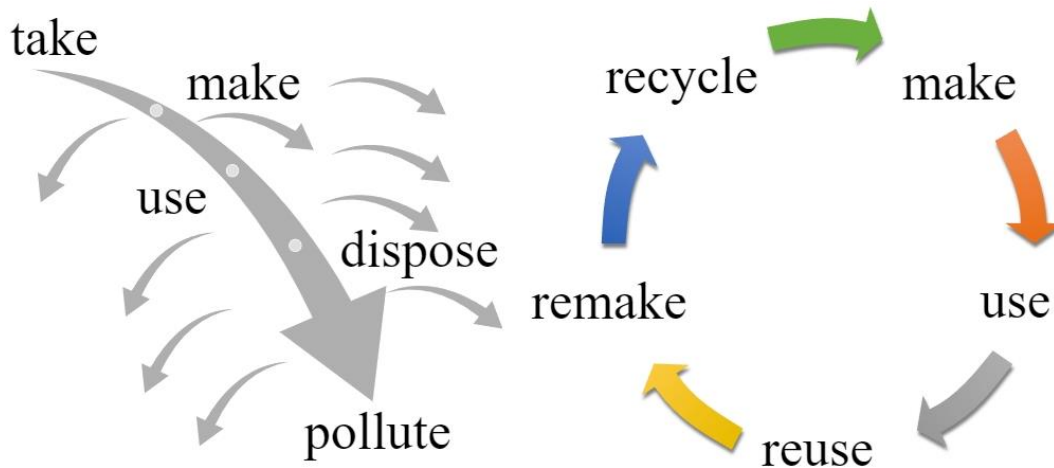
3.2 Οικονομικός Τομέας

Για να επιτευχθεί ο στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για κλιματική ουδετερότητα έως το έτος 2050 είναι απαραίτητο να γίνουν καθοριστικές αλλαγές στον κλάδο της Οικονομίας. Οι αλλαγές που σχεδιάζει να κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση στρέφουν την Ευρωπαϊκή Οικονομία προς την Κυκλική Οικονομία. Ως Κυκλική Οικονομία ορίζεται ένα πράσινο μοντέλο ανάπτυξης, ο κεντρικός στόχος του οποίου είναι η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με όσον είναι δυνατών λιγότερους και πιο «πράσινους» πόρους. Για να επιτευχθεί λοιπόν ο στόχος της κλιματικής ουδετερότητας είναι απαραίτητο να αποσυνδεθεί η οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη υπέρ-χρήση των πόρων της και να μεταβεί σε πιο κυκλικά συστήματα σε τομείς όπως η παραγωγή και η κατανάλωση.

Ουσιαστικά, στόχος της Κυκλικής Οικονομίας είναι η διατήρηση των προϊόντων, του εξοπλισμού και των υποδομών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Με άλλα λόγια στοχεύει στη βελτίωση της παραγωγικότητας των πόρων και πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία. Η ιδεολογία της κυκλικής οικονομίας είναι ότι τα απόβλητα υλικά καθώς και η ενέργεια που απορρέουν από μια διεργασία, για παράδειγμα την παραγωγή ενός προϊόντος, μπορούν και πρέπει να γίνουν εισροές για άλλες διεργασίες, για παράδειγμα την παραγωγή ενός άλλου

προϊόντος ή υπηρεσίας. Αξίζει να συμβιωθεί ότι το οικονομικό μοντέλο της κυκλικής οικονομίας έρχεται σε αντίθεση με το παραδοσιακό μοντέλο της γραμμικής οικονομίας, η οποία περιγράφεται ως μια γραμμική ροή αγαθών. Οι διαφορές των δύο μοντέλων περιγράφονται από την παρακάτω εικόνα:

CC 3.0 Cathrine Weetman 2016

Ιστορικά, η ιδέα της κυκλικής ροής ενέργειας και πρώτων υλών εμφανίζεται για πρώτη φορά στην εργασία του αμερικανού οικονομολόγου Κένεθ Μπούλντινγκ το 1966. Ωστόσο, ο όρος κυκλική οικονομία άρχισε να χρησιμοποιείται από τον επιστημονικό κύκλο στις αρχές τις δεκαετίας του 90. Σήμερα μεγάλος αριθμός δημοσιεύσεων αναδεικνύουν την κυκλική οικονομία ως ένα πρότυπο οικονομικό μοντέλο που συνδέεται πολύ στενά με την αειφόρο ανάπτυξη και την πράσινη οικονομία. Για αυτό το λόγο πολλές χώρες όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμούν να υιοθετήσουν το οικονομικό αυτό πρότυπο.

Πιο συγκεκριμένα, τον Μάρτιο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το νέο σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία, ενώ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε σχετικά συμπεράσματα τον Δεκέμβριο του 2020.

Πιο αναλυτικά, το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει στόχους που αφορούν την ενθάρρυνση της βιώσιμης κατανάλωσης, την κυκλικότητα στις μεθόδους παραγωγής, την προώθηση βιώσιμων προϊόντων από το στάδιο του σχεδιασμού και γενικά την διατήρηση των χρησιμοποιούμενων πόρων για όσο είναι δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Στοχεύει κυρίως σε τομείς όπως είναι τα ηλεκτρονικά προϊόντα και οι Τεχνολογίες Πληροφοριών Επικοινωνίας (ΤΠΕ), οι

μπαταρίες, οι συσκευασίες, τα πλαστικά, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, ο κατασκευαστικός τομέας και τα κτίρια καθώς και τα τρόφιμα.

Οι στόχοι όσον αφορά τα προϊόντα που παράγονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και διατίθενται στην αγορά της είναι, να σχεδιάζονται για να διαρκούν περισσότερο, να επισκευάζονται, να επαναχρησιμοποιούνται, να ανακυκλώνονται. Επίσης είναι επιθυμητή η σταδιακή απαγόρευση των προϊόντων μιας χρήσης καθώς και της καταστροφής απούλητων προϊόντων.

Οι στόχοι όσον αφορά τους ευρωπαίους καταναλωτές είναι, η ενημέρωσή τους για τις εξελίξεις και τις βελτιώσεις των παραγόμενων προϊόντων. Δηλαδή θα τους παρέχονται αξιόπιστες πληροφορίες για θέματα όπως η ανθεκτικότητα των προϊόντων που αγοράζουν και τις δυνατότητες επισκευής τους.

Οι στόχοι όσον αφορά τα απόβλητα είναι, η μετατροπή τους σε δευτερογενείς πόρους υψηλής ποιότητας, που στη συνέχεια θα διοχετεύονται στην αγορά δευτερογενών πρώτων υλών. Επίσης είναι και η ελαχιστοποίηση της παραγωγής και των εξαγωγών αποβλήτων καθώς και η αντιμετώπιση των παράνομων μεταφορών αποβλήτων.

3.3 Γεωργικός Τομέας

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για των τομέα της γεωργίας ονομάζεται «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο». Ουσιαστικά, στόχος αυτής της στρατηγικής είναι η εξασφάλιση επαρκών και οικονομικά προσιτών τροφίμων για όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και πιο συγκεκριμένα τον στόχο επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Ωστόσο παράλληλα με τους παραπάνω στόχους πρέπει να εξασφαλίζεται και ισχυρή στήριξη για τις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς του γεωργικού – πρωτογενούς τομέα καθώς και δίκαιο εισόδημα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει μεγάλη βαρύτητα στον αγροδιατροφικό τομέα λόγω του σημαντικού αντίκτυπου που έχει στο περιβάλλον. Περίπου το ένα τρίτο των παγκόσμιων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου προέρχεται από τα συστήματα τροφίμων, σύμφωνα με έκθεση της διακυβερνητικής επιτροπής για την κλιματική

αλλαγή (IPCC). Με την νέα της στρατηγική η Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδίασε μια αγροδιατροφική αλυσίδα που διασφαλίζει την επισιτιστική ασφάλεια τουλάχιστον 400 εκατομμυρίων πολιτών και αποτελεί σημαντικό οικονομικό τομέα της ΕΕ.

Η στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» βρίσκεται στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την παρουσίασε τον Μάιο του 2020, τονίζοντας ότι στόχος της είναι η δημιουργία ενός δίκαιου, υγιεινού και φιλικού προς το περιβάλλον συστήματος παραγωγής και διάθεσης στους καταναλωτές τροφίμων. Για να γίνει αυτό το σύστημα πραγματικότητα έγιναν μεταρρυθμίσεις στη Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΚΓΠ τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 2023.

Με την καινούρια ΚΓΠ η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να αντιμετωπίσει καίρια προβλήματα του κλάδου, που έγιναν ακόμα πιο εμφανή μετά την παγκόσμια κρίση του COVID-19. Όπως το γεγονός ότι το εισόδημα των γεωργών είναι περίπου 40% χαμηλότερο από το μη γεωργικό εισόδημα. Είναι γεγονός ότι τα γεωργικά προϊόντα και κατ' επέκταση το εισόδημα των γεωργών εξαρτώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από το κλίμα από ότι σε οποιονδήποτε άλλο κλάδο. Είναι επίσης γεγονός ότι το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την καλλιέργεια – παραγωγή γεωργικών προϊόντων μέχρι να φτάσουν στους καταναλωτές είναι μεγάλο, που συνεπάγεται ανισορροπία μεταξύ παραγωγής και ζήτησης. Με λίγα λόγια η νέα στρατηγική και νέα ΚΓΠ είναι η απάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τις παραπάνω επιχειρηματικές αβεβαιότητες.

Πιο αναλυτικά η νέα Κοινή Γεωργική Πολιτική περιλαμβάνει μέτρα εισοδηματικής στήριξης για τους γεωργούς και γεωργικές επιχειρήσεις που ακολουθούν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον που εξασφαλίζει την σταθερότητα του εισοδήματός τους. Μέτρα για την αγορά, που προστατεύουν τους γεωργούς από την απότομη πτώση της ζήτησης ή την πτώση των τιμών των προϊόντων σε μορφή χρηματοδοτήσεων που προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ). Και μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνουν εθνικά και περιφερειακά προγράμματα για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Οι πληροφορίες σχετικά με τους αποδέκτες των πληρωμών της ΚΓΠ δημοσιεύονται από κάθε κράτος - μέλος, σύμφωνα με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαφάνεια.

Συνοπτικά οι κύριοι στόχοι της στρατηγικής «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» είναι οι εξής:

- εξασφάλιση επαρκών, οικονομικά προσιτών και θρεπτικών τροφίμων εντός των ορίων του πλανήτη
- μείωση κατά το ήμισυ της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, καθώς και των πωλήσεων αντιμικροβιακών ουσιών
- αύξηση των εκτάσεων που διατίθενται για βιολογική γεωργία
- προώθηση πιο βιώσιμης κατανάλωσης τροφίμων και υγιεινής διατροφής
- μείωση της απώλειας και της σπατάλης τροφίμων
- καταπολέμηση της απάτης στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων
- βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων

3.4 Ενεργειακός Τομέας

Ο στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωση για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050 συνεπάγεται ριζικές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο παράγεται και καταναλώνεται η ενέργεια. Στις αλλαγές αυτές περιλαμβάνεται η ενοποίηση και απανθρακοποίηση των ενεργειακών συστημάτων, η ανάπτυξη καθαρότερων, φθηνότερων και πιο υγιεινών καυσίμων για τις δημόσιες και ιδιωτικές μεταφορές καθώς και η διασφάλιση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων.

Πιο αναλυτικά για να επιτευχθεί η ενοποίηση των ενεργειακών συστημάτων είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα «κυκλικό» ενεργειακό σύστημα που θα επικεντρώνεται στην καλύτερη ενεργειακή απόδοση. Δηλαδή να δημιουργηθεί ένα ενεργειακό σύστημα που θα απορροφά ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές, όπως η ηλιακή και αιολική, και στη συνέχεια θα διοχετεύει την παραγόμενη ενέργεια σε βιομηχανίες, επιχειρήσεις και κατοικίες σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συνεχίζοντας, για την επιτυχία του στόχου κλιματικής ουδετερότητας είναι επίσης απαραίτητο να γίνει εξηλεκτισμός των ενεργειακών συστημάτων και ιδιαίτερα αυτών που ανήκουν στον τομέα τελικής χρήσης ενέργειας. Ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου ο εξηλεκτισμός των ενεργειακών συστημάτων είναι ιδιαίτερα δύσκολος είναι

πρέπει να προωθούνται τα καθαρά καύσιμα, για παράδειγμα τα βιώσιμα βιοκαύσιμα και βιοαέριο καθώς και το ανανεώσιμο υδρογόνο.

Επίσης, είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στη προσπάθεια ελαχιστοποίησης χρήσης άνθρακα από τα ευρωπαϊκά ενεργειακά συστήματα, ιδίως των μεγάλων βιομηχανιών και επιχειρήσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει λάβει μέτρα για να πετύχει το παραπάνω στόχο. Έχει θεσπίσει το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΣΕΔΕ) το έτος 2005 με το οποίο δημιουργήθηκε μια αγορά ανθρακούχων εκπομπών αερίων στην οποία οι βιομηχανίες και επιχειρήσεις που παράγουν εκπομπές αερίων πάνω από τα όρια που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούν να αγοράσουν ή να πουλήσουν το δικαίωμα παραγωγής εκπομπών. Μετά τη θέσπιση της δέσμης μέτρων Fit for 55 έγιναν μεταρρυθμίσεις στη ΣΕΔΕ με τη μορφή νέων διατάξεων που περιλαμβάνουν:

- επέκταση των περιορισμών και στις εκπομπές από τις θαλάσσιες μεταφορές
- ταχύτερη μείωση των δικαιωμάτων εκπομπών στο σύστημα και σταδιακή κατάργηση των δωρεάν δικαιωμάτων για ορισμένους τομείς
- εφαρμογή του παγκοσμίου συστήματος αντιστάθμισης και μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα για τις διεθνείς αεροπορικές μεταφορές (CORSIA) μέσω του ΣΕΔΕ της ΕΕ
- αύξηση της χρηματοδότησης από το Ταμείο Εκσυγχρονισμού και το Ταμείο Καινοτομίας
- αναθεώρηση του αποθεματικού για τη σταθερότητα της αγοράς
- δημιουργία νέου αυτόνομου συστήματος εμπορίας εκπομπών για τα κτίρια, τις ιδιωτικές και δημόσιες οδικές μεταφορές καθώς και τα καύσιμα

Επίσης, με τη δέσμη μέτρων Fit for 55 θεσπίστηκε και ο Μηχανισμός Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα (ΜΣΠΑ) λειτουργία του οποίου είναι να αντιμετωπίζει τις εκπομπές βλαβερών αερίων εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ΜΣΠΑ είναι σχεδιασμένος για να λειτουργεί παράλληλα με το ΣΕΔΕ αφού συμπληρώνει τη λειτουργία του δεύτερου όσον αφορά τα εισαγόμενα προϊόντα που προέρχονται από βιομηχανίες υψηλής έντασης άνθρακα.

Στη συνέχεια, η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει μεγάλη βαρύτητα στην μείωση εκπομπών αερίων που προέρχονται από τις οδικές μεταφορές. Μάλιστα, τον Μάρτιο του 2023 εκδόθηκε νέος κανονισμός από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που στοχεύει στην σταδιακή μείωση των εκπομπών CO₂ μέσα στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

για τα αυτοκίνητα και τα ημιφορτηγά έως το 2030. Επίσης, με τον νέο αυτό κανονισμό πρόκειται να γίνουν επενδύσεις για την κατασκευή ενός δικτύου υποδομών καθαρών καυσίμων που θα εξασφαλίζει σε πολίτες και επιχειρήσεις τον ανεφοδιασμό (επαναφόρτιση για ηλεκτρικά αυτοκίνητα) οδικών οχημάτων ή πλέων με εναλλακτικά καύσιμα.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάνει αλλαγές στις πολιτικές που αφορούν τον κατασκευαστικό τομέα και πιο συγκεκριμένα τις διαδικασίες οικοδόμηση και ανακαίνισης κτιρίων που δεν είναι βιώσιμες. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρόκειται να θεσπίσουν κανόνες που στοχεύουν στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων έως το έτος 2030 και στη συνέχεια θα μετατρέψουν τα κτίρια αυτά σε κτίρια μηδενικών εκπομπών έως το έτος 2050. Στη σύναξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Οκτώβριο του 2022 τα κράτη μέλη της συμφώνησαν σε κοινή θέση επί της πρότασης.

3.5 Βιομηχανικός Τομέας

Στα πλαίσια της Πράσινης Ευρωπαϊκής Συμφωνίας η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε μια νέα Βιομηχανική Στρατηγική που στοχεύει στη δημιουργία μια πιο πράσινης, πιο ψηφιακής και κυρίως πιο ανταγωνιστικής βιομηχανίας. Πιο αναλυτικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει μεγάλη βαρύτητα στην προσαρμογή των βιομηχανικών επιχειρήσεων σε πιο πράσινα μοντέλα. Ο λόγος είναι το μέγεθός της, αφού αντιπροσωπεύει πάνω από το 20% της ευρωπαϊκής οικονομίας, περίπου 35 εκατομμύρια θέσεις εργασίας και το 80% των εξαγωγών προϊόντων της. Επίσης, κατέχει ηγετική θέση στην παγκόσμια αγορά για προϊόντα και υπηρεσίες όπως μηχανολογία, τεχνολογία, πράσινη καινοτομία, φαρμακευτικά προϊόντα και μόδα.

Με τη νέα της Βιομηχανική Στρατηγική η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμεί να ηγηθεί της μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Επίσης στόχος της είναι να μειώσει την εξάρτηση της βιομηχανίας της από τρίτους, όσον αφορά τα καύσιμα, τις πρώτες ύλες, τις τεχνολογίες, τις υποδομές, τα τρόφιμα και άλλα. Με αυτό τον τρόπο στοχεύει να τονώσει την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανακοινώσε τη νέα της Βιομηχανική Στρατηγική τον Μάρτιο του 2020, τα βασικά σημεία της οποίας είναι:

- Η δημιουργία μιας ενιαίας πιο ψηφιοποιημένης και φιλικής προς το περιβάλλον αγοράς προϊόντων
- Η καλλιέργεια ενός κλίματος που ενισχύει την έρευνα και ανάπτυξη καθώς και την καινοτομία στις βιομηχανίες
- Η εξασφάλιση επανεκπαίδευσης και απόκτησης των απαραίτητων δεξιοτήτων από το εργατικό δυναμικό των βιομηχανιών
- Επενδύσεις και χρηματοδότηση που θα ενισχύσουν τη δίκαιη μετάβαση των βιομηχανιών σε ένα πιο βιώσιμο μοντέλο
- Η διαμόρφωση μιας πιο κυκλικής οικονομίας
- Η διατήρηση του θεμιτού ανταγωνισμού ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές Βιομηχανίες και σε αυτές του υπόλοιπου κόσμου

Κεφάλαιο 4

Η Στρατηγική της Ελλάδας

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και παρουσιάζονται τα μέτρα που έχει λάβει η Ελληνική Κυβέρνηση για να ενθαρρύνει την υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας και των πράσινων πρακτικών από τις επιχειρήσεις και τους πολίτες της.

4.1 Πράσινη Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Στον ελλαδικό χώρο τα πρώτα σημάδια περιβαλλοντικών προβλημάτων και πιο συγκεκριμένα της περιβαλλοντικής ρύπανσης άρχισαν να εμφανίζονται τη δεκαετία του 1960. Ωστόσο η Ελληνική Πολιτεία δεν έδωσε την απαραίτητη σημασία στο πρόβλημα. Αλλά, μεγάλη ευαισθητοποίηση για το πρόβλημα έδειξαν έλληνες ιδιώτες, που με τις πρωτοβουλίες τους πρωτοστάτησαν στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Κάποιες από τις δράσεις τους είναι οι παρακάτω:

- Η ίδρυση της Φιλοδασικής Ένωσης Αθηνών το έτος 1938
- Η σύναξη της επιτροπής για την προστασία του Εθνικού Τοπίου στην Αθήνα το έτος 1957
- Η έκδοση της Γενικής Διακήρυξης για τη Ρύπανση, την Μόλυνση του Περιβάλλοντος, την Αλλοίωση του Φυσικού Τοπίου και την Προστασία των Ιστορικών Χώρων και των Αρχαιοτήτων από την Ακαδημία Αθηνών το έτος 1974
- Η ίδρυση του Ελληνικού Κέντρου Βιότοπων – Υγροτόπων ως επιστημονικός αυτόνομος οργανισμός του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή στη Θεσσαλονίκη το έτος 1991

Η προστασία του περιβάλλοντος μπήκε στην ατζέντα της Ελληνικής Κυβέρνησης γύρο στην δεκαετία του 80. Εκείνη την περίοδο άρχισε να γίνεται εμφανές πόσο

σημαντική είναι η υπεράσπιση του περιβάλλοντος για το μέλλον της χώρα και των πολιτών της. Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα από τα σημαντικότερα βήματα που έκανε η Ελληνική Πολιτεία ήταν η ψήφιση του ισχύοντος Συντάγματος όπως τροποποιήθηκε το έτος 1986 και 2001, το οποίο με τα άρθρα 24 και 117 παρ.3-4 καθιέρωσε για πρώτη φορά στην συνταγματική ιστορία της Ελλάδας την άμεση συνταγματική προστασία του φυσικού καθώς και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Αυτό το γεγονός έκανε την Ελλάδα πρωτοστάτη και παράδειγμα προς μίμηση ως προς τη συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα άρχισε να δίνει περισσότερη βαρύτητα στην επιδίωξη συμβιβασμού ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα και την βιωσιμότητα των επιχειρήσεων τις τελευταίες δεκαετίες. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του έντονου διεθνούς ενδιαφέροντος για βιώσιμη ανάπτυξη, η Ελλάδα σταδιακά δημιουργεί τη δική της στρατηγική για να εξομαλύνει τη μετάβαση σε πιο πράσινα και βιώσιμα μοντέλα. Πιο συγκεκριμένα ως μια χώρα που διαθέτει άφθονους φυσικούς πόρους, όπως ηλιοφάνεια, ανέμους, ύδατα και άλλα, ο τομέας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει πολλές προοπτικές ανάπτυξης. Επίσης, υπάρχουν πολλές δυνατότητες για προσέλκυση ξένων επενδύσεων στον τομέα αυτό, όπως και στους τομείς των βιοκαυσίμων και της βιομάζας.

Συνεχίζοντας, οι ελληνικές επιχειρήσεις στην πλειοψηφία τους ανήκουν στην κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, η Ελληνική Πολιτεία καλείται να δημιουργήσει ένα ευνοϊκότερο κλίμα για την ενίσχυση του κλάδου αυτού. Δηλαδή, να δώσει οικονομικά και άλλα κίνητρα που θα βοηθήσουν στη μετάβαση της ελληνικής επιχειρηματικότητας στην πράσινη επιχειρηματικότητα. Στην Ελλάδα η πράσινη επιχειρηματικότητα μπορεί να ασκηθεί σε ποικίλους τομείς, όπως στην παραγωγή και εμπορεία βιολογικών γεωργικών προϊόντων, στην κτηνοτροφία, στην ανακύκλωση, στην οικοδιαχείριση του νερού, στην αειφορική παραγωγή ενέργειας καθώς και σε παραδοσιακές ελληνικές δραστηριότητες.

Η Ελλάδα ως κράτος έχει λάβει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας. Κάποιες από αυτές είναι, πρώτων η συμμετοχή της χώρας σε προγράμματα ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης), συγχρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, είναι η ψήφιση

αναπτυξιακών νόμων και Εθνικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΕΠΑ). Καθώς και η ίδρυση κρατικών και ιδιωτικών φορέων και οργανισμών που έχουν ως στόχο την ενίσχυση και καθοδήγηση των ελληνικών επιχειρήσεων προς μια πιο βιώσιμη πραγματικότητα.

4.2 Ελληνικοί Φορείς και Οργανισμοί προώθησης Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Κάποιοι από τους φορείς και οργανισμούς που έχουν ως στόχο την ομαλή μετάβαση των επιχειρήσεων της Ελλάδας σε πιο φιλικά προς το περιβάλλον και βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα ακολουθούν παρακάτω.

4.2.1 Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας

Το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ) είναι ο εθνικός φορέας για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), την Ορθολογική Χρήση Ενέργειας (ΟΧΕ) και την Εξοικονόμηση Ενέργειας (ΕΞΕ). Με το Νόμο 2244/94 ("Ρύθμιση θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας") και το Νόμο 2702/99 το ΚΑΠΕ ορίστηκε ως το Εθνικό Συντονιστικό Κέντρο στους τομείς δραστηριότητάς του.

Το ΚΑΠΕ ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1987 με το Προεδρικό Διάταγμα 375/87, είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και έχει οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια. Σύμφωνα με το ΠΔ 189/09 εποπτεύεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Ο κύριος σκοπός του είναι η προώθηση των εφαρμογών ΑΠΕ/ΟΧΕ/ΕΞΕ σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και η κάθε είδους υποστήριξη δραστηριοτήτων (τεχνολογικών, ερευνητικών, συμβουλευτικών, επενδυτικών) στους παραπάνω

τομείς, με γνώμονα τη μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης στην αλυσίδα παραγωγή/μεταφορά/χρήση της ενέργειας.

Οι οικονομικοί πόροι του ΚΑΠΕ, προέρχονται κυρίως από Εθνικά, Ευρωπαϊκά και Διεθνή προγράμματα, όπως και από έργα που εκτελεί για τη βιομηχανία, τα ενεργειακά έργα, τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τα κτίρια, κ.λπ.

(<http://www.cres.gr/cres/index.html>)

4.2.2 Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρία

Η Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρία (ΕΛΑΝΕΤ) είναι μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία που συστάθηκε τον Ιούνιο 1992 από τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), την Ελληνική Ένωση Τραπεζών (ΕΕΤ) και την Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ). (<https://www.elanet.gr/>)

Από το 2009, η ΕΛΑΝΕΤ αποτελεί εταίρο του ΕΦΕΠΑΕ (Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας) και στο πλαίσιο αυτό διαχειρίζεται δράσεις κρατικών ενισχύσεων τόσο του ΕΣΠΑ 2007-2013 όσο και του ΕΣΠΑ 2014-2020, με χωρική αρμοδιότητα τις Περιφέρειες Αττικής, Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου. (<https://www.elanet.gr/>)

Ο κύριος σκοπός της εταιρείας αφορά στην υποστήριξη της αναπτυξιακά ωφέλιμης συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα σε προγράμματα και πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στη μέριμνα για υλοποίησή τους κατά τρόπο συμβατό με τους κανόνες και προδιαγραφές που έχουν τεθεί από την Ε.Ε. και την κατά περίπτωση αναθέτουσα αρχή. Για την επίτευξη του σκοπού της αναλαμβάνει ως Ενδιάμεσος Φορέας και σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία την παρακολούθηση και διαχείριση έργων επενδυτικού χαρακτήρα που υλοποιούνται από φυσικά πρόσωπα και ιδιωτικές επιχειρήσεις. (<https://www.elanet.gr/>)

Συγκεκριμένα από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα, η ΕΛΑΝΕΤ έχει αναλάβει ως Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης για λογαριασμό του Δημοσίου κατόπιν διαγωνιστικής διαδικασίας τη διαχείριση αναπτυξιακών ευρωπαϊκών προγραμμάτων στο πλαίσιο του Α', Β', Γ' ΚΠΣ, του ΕΣΠΑ 2007-2013 και του ΕΣΠΑ 2014-2020

από τα οποία έχει παρακολουθήσει και διαχειριστεί 98.859 εγκεκριμένα έργα συνολικού προϋπολογισμού 5,15 δισ. €. (<https://www.elanet.gr/>)

4.3 Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης

Το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) θεσπίστηκε από τη ελληνική κυβέρνηση με το ν. 4635/2019 (Α'167), για τη χρονική περίοδο 2021-2025. Ο στόχος του προγράμματος είναι η υιοθέτηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος για τον σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Ουσιαστικά με το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης εισάγεται η έννοια μεσοπρόθεσμου σχεδιασμού και στοχοθεσίας, καθώς και η υπαγωγή των παρεμβάσεων του ΠΔΕ σε στρατηγικούς στόχους και ιεραρχούμενες αναπτυξιακές προτεραιότητες.

Πιο αναλυτικά, το ΕΠΑ για την προγραμματική περίοδο 2021-2025, εγκρίθηκε από τη κυβέρνηση το έτος 2020. Τέθηκε σε εφαρμογή από την 1η Ιουλίου του έτους 2021 με σταδιακή ενεργοποίηση, έως την 31η Δεκεμβρίου 2021, παράλληλα με τα επιμέρους Τομεακά και Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης που το απαρτίζουν. Έχοντας συνταχθεί την δύσκολη περίοδο της κλιμάκωσης της πανδημίας του Κορωνοϊού (COVID-19) οι στόχοι του προγράμματος δίνουν βάρος στην αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της πανδημίας έτσι ώστε οι μεταρρυθμίσεις να ενισχύσουν την ανάπτυξη της χώρας. Οι αναπτυξιακοί στόχοι του προγράμματος αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες:

1. Έξυπνη Ανάπτυξη,
2. Πράσινη Ανάπτυξη,
3. Κοινωνική Ανάπτυξη,
4. Ανάπτυξη Υποδομών,
5. Εξωστρέφεια

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στον αναπτυξιακό στόχο της Πράσινη Ανάπτυξη, διότι στη σημερινή πραγματικότητα η προστασία του περιβάλλοντος και η αντιμετώπιση

της κλιματικής αλλαγής είναι φλέγοντα ζητήματα για τις περισσότερες χώρες παγκοσμίως, οπότε και για την Ελλάδα. Επίσης, μέσω της πράσινης ανάπτυξης η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει πολλά από τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Όπως, το ισχυρό αιολικό δυναμικό και η ηλιοφάνεια.

Ο στόχος του ΕΠΑ για Πράσινη Ανάπτυξη εξειδικεύονται σε τρεις επιμέρους στόχους:

Πρώτων, στη ομαλή μετάβαση της ελληνικής οικονομίας στο κυκλικό μοντέλο οικονομίας. Ο στόχος αυτός αποσκοπεί στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των πόρων και πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται από ελληνικές επιχειρήσεις. Παραδείγματος χάρη, η βελτίωση του τομέα διαχείρισης στερεών και υγρών καυσίμων, στον οποίο υπάρχουν σημαντικές υστερήσεις, αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα προς επίλυση. Ο ειδικός στόχος για μετάβαση στην κυκλική οικονομία έχει ως βασική προτεραιότητα τη στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον μοντέλων και διεργασιών παραγωγής, που θα κάνουν αποδοτικότερη χρήση των ελληνικών πόρων και πρώτων υλών. Οι δράσεις αυτού του στόχου αποβλέπουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων.

Δεύτερων, στην προστασία του περιβάλλοντος. Ο στόχος αυτός αποσκοπεί στη αποτίμηση και δημιουργία αξίας από την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος, που κατά συνέπεια θα δημιουργήσει σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες για την Ελλάδα. Παραδείγματος χάρη, η προστασία και ανάδειξη της φυσικής καθώς και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρα επιτρέπει την αξιοποίηση της στην ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων, όπως τουριστικοί προορισμοί, φυτικά καλλυντικά προϊόντα και άλλα. Επίσης, αξίζει να γίνει αναφορά στα έργα που εντάσσονται στην επενδυτική προτεραιότητα για τη δημιουργία ενός πιο φυσικού αστικού περιβάλλοντος. Σε αυτά περιλαμβάνονται δράσεις όπως η κατασκευή έξυπνων και πράσινων δημοσίων κτιρίων, που μελλοντικά στοχεύουν στη δημιουργία πράσινων πόλεων.

Τρίτων, στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Κύρια προτεραιότητα του στόχου αυτού αποτελεί η διαδικασία μετασχηματισμού του ελληνικού ενεργειακού τομέα. Πιο αναλυτικά, στις δράσεις του στόχου αυτού περιλαμβάνονται πρωτοβουλίες για την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και

τεχνολογιών συμπαραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Ταυτόχρονα, η ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα καθώς και το φυσικό περιβάλλον της χώρας ευνοούν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών στον τομέα της πράσινης επιχειρηματικότητας, για παράδειγμα ο πράσινος τουρισμός.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν κάποιες από τις σημαντικές δράσεις που μπορούν να προσδώσουν μεγάλη προστιθέμενη αξία για την Ελλάδα, και περιλαμβάνουν τη δημιουργία πράσινων χρηματοδοτικών εργαλείων καθώς και ταμείων για προώθηση της κυκλικής οικονομίας, της πράσινης επιχειρηματικότητας και του ενεργειακού μετασχηματισμού.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) επίσης επηρεάζει το σχεδιασμό προγραμμάτων ΕΣΠΑ και επιδιώκει να συμπληρώσει ελλείψεις τους ή να αναπτύξει συνέργεια μεταξύ τους.

4.4 Προγράμματα ΕΣΠΑ

Παρακάτω αναφέρονται συνοπτικά κάποια από τα κυριότερα προγράμματα ΕΣΠΑ στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα και αφορούν τη στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την πράσινη επιχειρηματικότητα. Αυτά τα νέα επιδοτούμενα προγράμματα πρόκυπτε να έχουν συνολικό προϋπολογισμό 1,2 δισ. ευρώ θα είναι τα πρώτα χρηματοδοτικά προγράμματα του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα Καινοτομία – (ΕΠΑΝΕΚ) ΕΣΠΑ 2021 – 2027, το οποίο ήδη έχει λάβει από τον περασμένο Ιούλιο την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

4.4.1 ΕΣΠΑ 2021-2027 «Πράσινη Μετάβαση»

Αυτό το πρόγραμμα αφορά τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και στοχεύει στον εκσυγχρονισμό τους, δίνοντας βάση στην πράσινη μετάβασή τους, καθώς και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους. Πιο αναλυτικά, ενισχύει επιχειρήσεις που στοχεύουν στην αξιοποίηση και ανάπτυξη συγχρόνων τεχνολογιών, στην

αναβάθμιση των παραγόμενων προϊόντων ή/και παρεχόμενων υπηρεσιών. Δηλαδή, ενισχύει επιχειρηματικές ενέργειες οι οποίες αξιοποιούν σύγχρονες τεχνολογίες, υποδομές και βέλτιστες πρακτικές σε θέματα ενεργειακής αναβάθμιση, κυκλικής οικονομίας και υιοθέτησης καθαρών πηγών.

Στο πλαίσιο του προγράμματος δημοσιεύτηκαν οι παρακάτω δράσεις.

Δράση 1: Πράσινος Μετασχηματισμός ΜμΕ, αφορά επιχειρήσεις με επιχορηγούμενο προϋπολογισμό επενδυτικού σχεδίου από 200.001,00 € έως και 1.000.000,00 €

Δράση 2: Πράσινη Παραγωγική Επένδυση ΜμΕ, αφορά επιχειρήσεις με επιχορηγούμενο προϋπολογισμό επενδυτικού σχεδίου από 30.000€ έως και 200.000€.

4.4.2 ΕΣΠΑ 2021-2027 «Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ»

Αυτό το πρόγραμμα αφορά τις ελληνικές επιχειρήσεις καθώς και φορείς που αντιμετωπίζονται ως επιχειρήσεις. Λόγο της μεγάλης απήχησης που είχε την προηγούμενη προγραμματική περίοδο των προγραμμάτων ΕΣΠΑ αποφασίστηκε να ανανεωθεί.

Ουσιαστικά, αυτό το πρόγραμμα στοχεύει στη σύνδεση της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων προς διεθνείς αγορές.

Ο προϋπολογισμός της δράσης Ερευνώ – Καινοτομώ είναι 300.000.000€ και αφορά έργα έρευνας και καινοτομίας και να εντάσσονται σε μία από τις 4 παρεμβάσεις:

1. Έρευνα και Ανάπτυξη από επιχειρήσεις
2. Συμπράξεις επιχειρήσεων με Ερευνητικούς Οργανισμούς
3. Αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων
4. Σφραγίδα Αριστείας (Seal of Excellence) για επιχειρήσεις

4.5 Δράσεις για Βιώσιμη Ανάπτυξη

Στη σημερινή πραγματικότητα είναι κοινός αποδεκτό ότι η κλιματική αλλαγή υπάρχει και είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα στο οποίο πρέπει να δοθεί λύση. Πιο συγκεκριμένα, η επιδίωξη για περιβαλλοντική και κλιματική βιωσιμότητα αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής των περισσότερων χωρών στον πλανήτη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πρωτοπόρος στην επιδίωξη για περιβαλλοντική και κλιματική βιωσιμότητα. Με τη στρατηγική της «Πράσινη Ευρωπαϊκή Συμφωνία», ουσιαστικά θέτει τις βάσεις για τα κράτη – μέλη της, αλλά και άλλες χώρες, για το πως να εισάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη στην πολιτική τους ατζέντα. Δηλαδή, δημιουργεί το νέο πρότυπο αειφόρου ανάπτυξης, στο οποίο η οικονομία και η επιχειρηματικότητα των κρατών καλούνται να προσαρμοστούν.

Όσον αφορά την Ελλάδα, είναι ξεκάθαρο ότι η κυβέρνηση ευθυγραμμίζει την αναπτυξιακή στρατηγική της με αυτήν της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού έχει υιοθετήσει τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας. Ειδικότερα, σύμφωνα με δημοσιεύσεις του Υπουργείου Οικονομικών από το έτος 2019 η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά σε Ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα και δράσεις, όπως η διεθνής συμμαχία των Υπουργείων Οικονομικών για την κλιματική αλλαγή. Στα πλαίσια της συμμαχίας αυτής, η ελληνική πολιτεία έχει σταδιακά υιοθετήσει τα παρακάτω μέτρα – δράσεις, με στόχο την ομαλή μετάβαση της οικονομίας της σε ένα πιο περιβαλλοντικά βιώσιμο μοντέλο και μιας πιο υπεύθυνης επιχειρηματικής διακυβέρνησης, όπως αναφέρει ο υπουργός οικονομικών Χρήστος Σταϊκούρας με δημοσίευσή του στην ιστοσελίδα Euro2day.gr.

1. Εν μέσω πρωτόγνωρης παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, με τον ν. 4706/2020 προωθήσαμε την αναμόρφωση, την ενίσχυση και τον εκσυγχρονισμό της Εταιρικής Διακυβέρνησης των Ανωνύμων Εταιρειών και της Αγοράς Κεφαλαίου, θέτοντας ρητά το νέο, σύγχρονο πλαίσιο που απαιτείται για την ενίσχυση της διαφάνειας και της βιωσιμότητας στην εταιρική ανάπτυξη.
2. Παράλληλα, από τον Μάρτιο του 2020 το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους ξεκίνησε να συνεργάζεται με τον ΟΟΣΑ για τη σταδιακή υιοθέτηση του «πράσινου» προϋπολογισμού. Έκτοτε, σταθερά προχωρά η ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στον σχεδιασμό και την αποτύπωση της

δημοσιονομικής πολιτικής: Ο Κρατικός Προϋπολογισμός του 2021 αποτέλεσε τον πρώτο στην ιστορία της χώρας με ρητή αναφορά στην κλιματική διάσταση, ενώ για τα έτη 2022 και 2023 προχωρήσαμε στη σταδιακή ενσωμάτωση των κλιματικών παραμέτρων στη μεθοδολογία του Προϋπολογισμού Επιδόσεων.

3. Έχοντας διαχειριστεί επιτυχώς –όπως έχει αναγνωριστεί από εκθέσεις των ευρωπαϊκών θεσμών– τον άμεσο οικονομικό αντίκτυπο της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, η Ελλάδα προχώρησε στην κατάρτιση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, στοχεύοντας στην ανάδειξη ενός νέου προτύπου για τη χώρα. Το «Ελλάδα 2.0» σχεδιάστηκε σε αρμονία τόσο με την Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών όσο και σε απόλυτη συμφωνία με την Αρχή Μη Πρόκλησης Σημαντικής Βλάβης της ευρωπαϊκής ταξινομίας. Οι «δίδυμες» πράσινη και ψηφιακή μετάβαση αποτελούν καίριους πυλώνες του Σχεδίου, αντιπροσωπεύοντας 37% και 20% αντίστοιχα του συνολικού προϋπολογισμού των επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων, που ήδη υλοποιούνται με επιτυχία.
4. Στις αρχές του 2023 –σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης– ολοκληρώσαμε και παρουσιάσαμε εθνική στρατηγική για τη συνολική αναβάθμιση της ελληνικής κεφαλαιαγοράς, προκειμένου αυτή να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις νέες διεθνείς συνθήκες. Επιπλέον, σε παράλληλη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από το δεύτερο εξάμηνο του 2022 καταρτίζουμε στρατηγική για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού προς την πράσινη μετάβαση, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες της χώρας μας.
5. Διαμορφώνουμε εργαλεία και υιοθετούμε φορολογικές πολιτικές υπέρ της πράσινης μετάβασης. Το 2022 χορηγήσαμε κίνητρο προσαυξημένης έκπτωσης κατά 100% σε δαπάνες μικρομεσαίων επιχειρήσεων που αφορούν σε πράσινη οικονομία, ενέργεια και ψηφιοποίηση, ενισχύοντας περαιτέρω την παροχή φορολογικών κινήτρων για επενδύσεις σε αυτούς τους – καίριους για τη βιώσιμη ανάπτυξη – τομείς.
6. Παράλληλα με τη συστηματική μας συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς θεσμούς, το Υπουργείο Οικονομικών σύστησε το 2022 την Ομάδα Εργασίας υψηλού επιπέδου για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση και την Πράσινη

Οικονομική Μετάβαση. Η Ομάδα – στην οποία συμμετέχουν η Τράπεζα της Ελλάδος, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, η Ελληνική Ένωση Τραπεζών, καθώς και έγκριτοι πανεπιστημιακοί και εμπειρογνώμονες του ιδιωτικού τομέα – αναμένεται εντός του αμέσως επόμενου διαστήματος να καταθέσει την έκθεσή της σχετικά με την αποτελεσματική ενσωμάτωση της διάστασης της βιωσιμότητας στην οικονομική πολιτική και το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

7. Η Ελλάδα ενέταξε πρόσφατα στον σχεδιασμό της την προοπτική έκδοσης Κρατικού Πράσινου Ομολόγου, όταν και εφόσον θα συντρέχουν οι πρόσφορες μακροοικονομικές συνθήκες.

Με την υιοθέτηση των μέτρων αυτών, η Ελλάδα επιδιώκει να αναδειχθεί στον διεθνή επιχειρηματικό και επενδυτικό χάρτη.

(<https://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/2189560/hr-staikoyras-epta-komvikes-draseis-gia-prasinh-me.html>)

Κεφάλαιο 5

Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύεται ο όρος ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και στη συνέχεια εξετάζεται το πως η Πράσινη Επιχειρηματικότητα μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις που επιλέγουν να την υιοθετήσουν. Επίσης, γίνεται αναφορά στους επιχειρηματικούς κλάδους όπου μπορεί να ανεπτυχθεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μέσω της Πράσινης Επιχειρηματικότητας.

5.1 Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα

Ως Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα θεωρείται ένα οποιοδήποτε χαρακτηριστικό μιας εταιρείας, χώρας ή προσώπου που το διαφοροποιεί από άλλους του είδους του, τοποθετώντας το σε σχετικά ανώτερη θέση για να τους ανταγωνιστεί. Δηλαδή, οποιοδήποτε χαρακτηριστικό που το καθιστά πιο ανταγωνιστικό από τα άλλα.

Γενικά, τα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος είναι ποικίλα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πλεονεκτική πρόσβαση σε φυσικούς πόρους (όπως υψηλής ποιότητας ορυκτά ή χαμηλού κόστους ενεργειακές πηγές), υψηλής ειδίκευσης εργασίας, γεωγραφική τοποθεσία ή υψηλά εμπόδια εισόδου. Όλα τα παραπάνω μπορούν να βελτιώσουν την πορεία μιας επιχείρησης, χώρας ή προσώπου εάν παράγουν ένα προϊόν ή υπηρεσία που είναι δύσκολο να μιμηθεί.

Πιο συγκεκριμένα, μια επιχείρηση αποκτά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της, όταν η διατήρηση των αποδόσεών της ξεπερνά το μέσο όρο του επιχειρηματικού κλάδου στον οποίο ανήκει. Το πλεονέκτημα αυτό προκύπτει από τα χαρακτηριστικά του παραγόμενου προϊόντος, που το καθιστούν ανώτερο από αυτό των ανταγωνιστικών.

Γενικά τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα πρέπει να είναι αρκετά σημαντικά (substantial) ώστε να κάνουν τη διαφορά, καθώς και διατηρήσιμα (sustainable) ώστε να αντιμετωπίζονται με επιτυχία οι περιβαλλοντικές αλλαγές και οι ενέργειες των ανταγωνιστών. Παράλληλα είναι σημαντικό να μετατρέπονται σε ορατά επιχειρησιακά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τους πελάτες.

Ουσιαστικά, ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μπορεί να αποκτηθεί με ποικίλους τρόπους, όπως μέσω τεχνολογικών εξελίξεων. Ωστόσο είναι συχνά δύσκολο να διατηρηθεί, καθώς ανταγωνιστές μπορούν να το αντιγράψουν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για να είναι ένα τέτοιο πλεονέκτημα βιώσιμο, θα πρέπει συχνά να προέρχεται από κάποιον άλλο παράγοντα και όχι από την τεχνολογία ή τις τροποποιήσεις των προϊόντων, αλλά από χαρακτηριστικά όπως ο συμβολισμός του προϊόντος, ή η μάρκα η έννοια του προϊόντος για τους καταναλωτές (εικόνες εμπορικού σήματος) καθώς και την εμπειρία των καταναλωτών από την απόκτηση και τη χρήση του.

Η έννοια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος αναπτύχθηκε από τον Michael Porter την δεκαετία του 80. Σύμφωνα με τον Michael Porter, στην έρευνά του στον βιομηχανικό ανταγωνισμό καθώς και στην ανάλυσή του για τις γενικές στρατηγικές των εταιρειών, κάνει διάκριση μεταξύ δύο τύπων ή στρατηγικών ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος:

- **Ηγεσία κόστους:** Σε αυτήν την περίπτωση, στόχος της επιχείρησης είναι η μείωση του κόστους σε κάθε επίπεδο-λειτουργία παραγωγής της. Το πιο σημαντικό παράδειγμα είναι όλες οι αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους που προσφέρουν πολύ φθηνά εισιτήρια, όπως η εταιρία Easy Jet.
- **Διαφοροποίηση προϊόντος:** Σε αυτήν την περίπτωση, στόχος της επιχείρησης είναι η παραγωγή ενός μοναδικού-διαφοροποιημένου προϊόντος ή υπηρεσίας σε σχέση με στις άλλες επιχειρήσεις του κλάδου. Επίσης η διαφοροποίηση μπορεί εκτός από χειροπιαστή να είναι και αντιληπτή και να αναφέρεται και σε κάποια άυλα χαρακτηριστικά όπως η αναγνωσιμότητα και το κύρος. Με τη στρατηγική αυτή η τιμή πώλησης του προϊόντος είναι υψηλότερη, αφού το παραγόμενο προϊόν ή υπηρεσία είναι υψηλότερης ποιότητας. Για παράδειγμα, η Apple έχει καταφέρει να προσελκύσει τους πελάτες της συνδέοντας την

επωνυμία της με εξοπλισμό υψηλής απόδοσης και τον πιο προηγμένο σχεδιασμό.

5.2 Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα

Τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη καθώς και στην Ελλάδα παρατηρείται ένα νέο είδος καταναλωτή που ονομάζεται «πράσινος καταναλωτής». Οι καταναλωτές αυτοί επιλέγουν προϊόντα και υπηρεσίες που είναι φιλικά προς το περιβάλλον και κατ' επέκταση έχουν την απαίτηση από τις επιχειρήσεις που τα παράγουν να γνωρίζουν την προέλευση των πρώτων υλών που χρησιμοποιούν οι ίδιες καθώς και οι προμηθευτές τους. Επίσης δίνουν ιδιαίτερη σημασία και προτιμούν προϊόντα στα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί «πράσινες διαδικασίες» κατά την διάρκεια της παραγωγής τους, όπως ανακυκλωμένες πρώτες ύλες. Ακόμη, εξετάζουν το κατά πόσο τα προϊόντα που αγοράζουν είναι ανακυκλώσιμα, δηλαδή εάν μετά την κατανάλωσή τους ή το τέλος της διάρκειας ζωής τους μπορούν να αφομοιωθούν από το φυσικό περιβάλλον χωρίς να το ρυπαίνουν.

Παραδείγματα προϊόντων που προτιμούν οι πράσινοι καταναλωτές αποτελούν τα οργανικά και τα βιολογικά προϊόντα, τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερα αυξημένη ζήτηση τα τελευταία χρόνια. Επίσης έχει παρατηρηθεί αύξηση στη ζήτηση των οικολογικών απορρυπαντικών. Μετά στον τομέα των αυτοκινήτων παρατηρείται αύξηση στη ζήτηση των υβριδικών αυτοκινήτων, καθώς και σε άλλους τομείς.

Γενικά στη Ελλάδα παρατηρούνται όλο και περισσότερες περιπτώσεις επιχειρήσεων που επιλέγουν να συνεργαστούν με τοπικούς φορείς με στόχο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, δημιουργώντας ταυτόχρονα νέες θέσεις εργασίας στην τοπική κοινότητα. Αυτή η νέα στροφή προς την πράσινη επιχειρηματικότητα μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις που την υιοθετούν.

Πιο αναλυτικά, η πράσινη επιχειρηματικότητα μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με ποικίλους τρόπους. Αρχικά, μια επιχείρηση κερδίζει κύρος και αναγνωσιμότητα γνωστοποιώντας ότι ακολουθεί πράσινες πρακτικές και κατ' επέκταση κερδίζει περισσότερους πελάτες. Όσον αφορά επενδυτικές ευκαιρίες,

πολλοί επενδυτές αναγνωρίζουν τα οφέλη και τις προοπτικές της «πράσινης επιχειρηματικότητας» και επιλέγουν να διαθέσουν τα κεφάλαιά τους σε επιχειρήσεις που έχουν υιοθετήσει αυτό το μοντέλο. Μετά, και πολλές τράπεζες επιλέγουν να υποστηρίξουν την «πράσινη επιχειρηματικότητα» χρηματοδοτώντας όλο και περισσότερα προγράμματα σχετικά με την πράσινη ανάπτυξη.

Επίσης, με την υιοθέτηση πράσινων πρακτικών όπως η Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος (ΟΠΠ) και άλλες, οι επιχειρήσεις μπορούν να πετύχουν και καλύτερη διαχείριση της εσωτερικής λειτουργίας τους και μείωση των εισροών και των σχετιζόμενων δαπανών σε κάθε στάδιο του κύκλου ζωής των παραγόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών. Δηλαδή με την βελτίωση της περιβαλλοντικής της αποδοτικότητας, μια επιχείρηση μπορεί να μειώσει τα κόστη εισροών όπως πρώτες ύλες, χρήση νερού, ενέργειας και άλλα. Οπότε, λειτουργικά ζητήματα όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η διαχείριση των φυσικών πόρων, η ανακύκλωση και άλλα μπορούν να συνδεθούν άμεσα με την οικονομική και συνολική αποδοτικότητα μιας επιχείρησης.

Ακόμη, η αρχική επένδυση που απαιτείται για την υιοθέτηση πράσινων πρακτικών και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής αποδοτικότητας μιας επιχείρησης, συχνά έχει μικρό χρονικό διάστημα απόσβεσης. Οπότε, επιτυγχάνεται μείωση του λειτουργικού κόστους και των δαπανών ανάπτυξης και παραγωγής του παραγόμενου προϊόντος ή υπηρεσίας και κατά συνέπεια μειώνονται και γίνονται πιο ανταγωνιστικές οι τιμές στις οποίες διατίθενται τα συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες.

5.2.1 Πρότυπο ISO 14001

Καθώς το ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο, ολοένα και αυξάνεται, όλο και περισσότερες επιχειρήσεις επιθυμούν να αποδείξουν την περιβαλλοντική τους συνείδηση στους πελάτες τους και τα ενδιαφερόμενα μέρη εγκαθιστώντας και εφαρμόζοντας ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (Environmental Management System - EMS). Το πρότυπο πιστοποίησης ISO 14001 είναι ένα διεθνές πρότυπο για την εφαρμογή ενός συστήματος Περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Επίσης, πολλές σύγχρονες επιχειρήσεις έχουν διαπιστώσει ότι τόσο η υψηλή ποιότητα όσο και η προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν δύο από τους βασικότερους μοχλούς ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας στη σημερινή πραγματικότητα. Έτσι έχουν αρχίσει να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την ελαχιστοποίηση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με τις απαιτήσεις ISO 14001.

Αυτό το πρότυπο θεσπίστηκε το έτος 1996 από το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (International Organization for Standardization - ISO). Ουσιαστικά, αποτελεί ένα σύνολο κριτηρίων βάσει των οποίων μια επιχείρηση μπορεί να αποδείξει ότι έχει υιοθετήσει ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και στοχεύει στη βελτίωση της περιβαλλοντικής της επίδοσης. Αποτελεί ένα εργαλείο αυτοβελτίωσης για τις επιχειρήσεις αφού έχει σχεδιαστεί για να ενισχύει στη διατήρηση της επιχειρηματικής επιτυχίας λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη τις επιπτώσεις των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων για το φυσικό περιβάλλον. Ακόμη, μπορεί να υιοθετηθεί από κάθε είδος εταιρείας, ανεξαρτήτως μεγέθους και δραστηριότητας, συμπεριλαμβάνοντας παραγωγική δραστηριότητα ή παροχή υπηρεσιών.

Οι επιχειρήσεις που επιλέγουν να εφαρμόσουν το πρότυπο ISO 14001 πρέπει να:

- Καθορίσουν το πλαίσιο λειτουργίας τους
- Προσδιορίσουν τα ενδιαφερόμενα μέρη και τις σχετικές ανάγκες και προσδοκίες τους
- Εξετάσουν την προοπτική του κύκλου ζωής των προϊόντων που παράγουν
- Αξιολογήσουν όλες τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν τα προϊόντα τους
- Προσδιορίσουν τους κινδύνους και τις ευκαιρίες που σχετίζονται με το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ)

Η καθιέρωση του ISO 14001 ως διεθνούς προτύπου πιστοποίησης της στροφής προς την πράσινη – βιώσιμη ανάπτυξη της εκάστοτε επιχείρησης μπορεί να προσφέρει πολλαπλά οφέλη, μεταξύ των οποίων είναι:

- Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και η διαχείριση κινδύνων σχετικών με περιβάλλον
- Η απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στην αγορά

- Η διασφάλιση της συμμόρφωσης με την διεθνή περιβαλλοντική νομοθεσία καθώς και η μείωση του κινδύνου κυρώσεων
- Η βελτίωση της φήμης και απόκτηση κύρους στον κλάδο και στους πελάτες
- Ικανοποίηση των απαιτήσεων των πελατών
- Η εξοικονόμηση κόστους στην κατανάλωση ενέργειας, πρώτων υλών και στην διαχείριση αποβλήτων
- Η ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης καθώς και ο καθορισμός υπευθυνοτήτων και αρμοδιοτήτων σε όλο το εμπλεκόμενο προσωπικό
- Η ευκολότερη πρόσβαση σε πράσινη χρηματοδότηση

5.3 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Ο όρος «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη» αναφέρεται σε επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν την ευθύνη της συμπεριφοράς τους καθώς και των επιπτώσεών της στην κοινωνία. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη συμπεριλαμβάνει τις συνθήκες απασχόλησης και τα πρότυπα εργασίας, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ευεξία στην εργασία, την απαγόρευση διακρίσεων και την ισόρροπη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών, την εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πρόληψη των βλαβών στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης των εκπομπών και της ρύπανσης, και την εξάλειψη της δωροδοκίας και της διαφθοράς. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:corporate_social_responsibility)

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη θεωρείται σημαντική για την ανταγωνιστικότητα και έχει καταδειχθεί ότι αποφέρει οφέλη όσον αφορά τη διαχείριση κινδύνου, την εξοικονόμηση κόστους, την πρόσβαση σε κεφάλαια, τις σχέσεις με τους πελάτες, τη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων και την ικανότητα καινοτομίας. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:corporate_social_responsibility)

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εταιρική κοινωνική ευθύνη του 2011 καλεί τις εταιρείες να «καθιερώσουν διαδικασίες για την ένταξη των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και δεοντολογικών πτυχών και των πτυχών των

δικαιωμάτων του ανθρώπου και των δικαιωμάτων του καταναλωτή, τόσο στην επιχειρηματική τους δραστηριότητα όσο και στη βασική στρατηγική τους σε στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη». (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:corporate_social_responsibility)

Έκτοτε, η ΕΕ έχει αποδείξει την προσήλωσή της στην εταιρική κοινωνική ευθύνη, στην ατζέντα του 2030 των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, μεταξύ άλλων:

- δημοσιεύοντας έγγραφα όπως η ανακοίνωση « Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον — Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία»·
- θεσπίζοντας νομοθεσία όπως η οδηγία 2014/95/ΕΕ για τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών και πληροφοριών για την πολυμορφία από ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις και ομίλους·
- υποστηρίζοντας διεθνείς πρωτοβουλίες, όπως οι αρχές της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας σχετικά με τις πολυεθνικές εταιρείες και την κοινωνική πολιτική, καθώς και το έργο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:corporate_social_responsibility)

Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, ο σχεδιασμός και υλοποίηση των δράσεων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθηνής (ΕΚΕ) πρέπει να προσαρμοστούν στο εθνικό της περιβάλλον. Όντας μια χώρα που υποφέρει από μακροχρόνια ύφεση, αβεβαιότητα και σοβαρή κοινωνικοοικονομική κρίση για πάνω από μία δεκαετία, ο τρόπος που η ΕΚΕ γίνεται αντιληπτή και προωθείται στο επιχειρησιακό περιβάλλον της διαφέρει αρκετά από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Μάλιστα, η Ελλάδα βρίσκεται χαμηλά στην κατάταξη των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά στην εφαρμογή των πρακτικών ΕΚΕ.

Σύμφωνα με μελέτες που έγιναν για την περίπτωση της Ελλάδας, συμπεραίνεται ότι η ΕΚΕ χρησιμοποιείται περισσότερο ως ένα εργαλείο για την προώθηση των επιχειρηματικών σκοπών της κάθε εταιρίας, αντί για μια εκδήλωση πραγματικού κοινωνικού ενδιαφέροντος και ανάληψη ευθηνής για τη συμπεριφορά τους και τις επιπτώσεις της στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό σύνολο. Επίσης υπάρχουν αρκετά εμπόδια που καθυστερούν την υιοθέτηση της ΕΚΕ από την ελληνική επιχειρηματική κοινότητα, όπως η μεγάλη γραφειοκρατία, η τάση ανυπακοής ενάντια στο ισχύον

νομοθετικό πλαίσιο, η έλλειψη και η αδυναμία παροχής επιχειρησιακών κινήτρων από την πλευρά της πολιτείας και πολλά ακόμη.

Από την άλλη πλευρά, αρκετοί ειδικοί υποστηρίζουν ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις, θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν κάνοντας πιο εμφανή τον περιβαλλοντικό και κοινωνικό ρόλο τους και κατ' επέκταση δημιουργώντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους. Δηλαδή, υιοθετώντας πρακτικές ΕΚΕ, οι επιχειρήσεις μπορούν να γίνουν πιο ελκυστικές σε επενδυτές και σε τράπεζες.

5.4 Πράσινο Μάρκετινγκ

Με το όρο «Πράσινο Μάρκετινγκ» ή «Green Marketing» γίνεται αναφορά στο μάρκετινγκ φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων και υπηρεσιών. Πιο αναλυτικά, το «πράσινο μάρκετινγκ» περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές δράσεις, όπως η οργανωμένη επιχειρηματική προσπάθεια των επιχειρήσεων να ικανοποιήσουν την επιθυμία των καταναλωτών για φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα, η ανάδειξη πράσινων οφελών των παραγόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών, η υιοθέτηση βιώσιμων αιφορικών επιχειρηματικών πρακτικών και πολλά ακόμη.

Ωστόσο, αυτός ο τρόπος μάρκετινγκ ανεβάζει αρκετά το κόστος του παραγόμενου προϊόντος ή υπηρεσίας. Βέβαια, για ορισμένους «πράσινους» καταναλωτές το περιβαλλοντικό όφελος υπερβαίνει την όποια διαφορά στην τελική τιμή.

Εφόσον μια επιχείρηση επιθυμεί να αποκτήσει ένα βιώσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, πρέπει να ενσωματώσει την περιβαλλοντική σκέψη σε όλες τις πτυχές του μάρκετινγκ. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο με την εφαρμογή της πράσινης στρατηγικής μάρκετινγκ, καθώς βασική προϋπόθεση για τη μελλοντική διατήρηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων είναι η επιτυχής αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και ο βαθμός ενσωμάτωσης των αρχών του πράσινου μάρκετινγκ. Σε αυτήν την περίπτωση, οι επιχειρήσεις που το εφαρμόζουν αναμένεται

να επωφεληθούν από υψηλότερη κερδοφορία, ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, βελτιωμένες σχέσεις με τους ενδιαφερομένους και καλύτερες περιβαλλοντικές επιδόσεις (Porter, 1998).

5.5 Κλάδοι Ανάπτυξης Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος

5.5.1 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Στη σημερινή πραγματικότητα, ο κλάδος των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) αποκτά όλο και μεγαλύτερη αναγνώριση ως ένα ζωτικής σημασίας εργαλείο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Αυτό γίνεται εμφανές από το γεγονός ότι σε παγκόσμιο επίπεδο η αγορά ενέργειας στρέφεται προς τις ΑΠΕ και σταδιακά εγκαταλείπει τους παλιούς και ρυπογόνους τρόπους παραγωγής ενέργειας, όπως τα ορυκτά καύσιμα και ο άνθρακας.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τη μελέτη των Janet L. Sawin et al που εκδόθηκε το 2015 μπορούμε να πούμε ότι οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- **Ενέργεια από Βιομάζα:** αποτελεί ένα νέο είδος βιοκαυσίμου. Οι μεγαλύτερες παραγωγές βιομάζας πραγματοποιούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες ενώ ακολουθούν με χαμηλότερη παραγωγή η Κίνα. Η παγκόσμια παραγωγή βιομάζας έχει αυξηθεί 9% με τις χώρες της Κίνας, της Βραζιλίας και της Ιαπωνίας να κατέχουν τα μεγαλύτερα αποθέματα βιομάζας, ενώ η Γερμανία και οι Η.Π.Α. παρόλη τη μικρή αποθεματοποίηση βιομάζας πραγματοποιούν τις μεγαλύτερες παραγωγές σε σχέση με άλλες χώρες. (Janet L. Sawin et al., 2015)
- **Γεωθερμική Ενέργεια:** ονομάζεται η φυσική θερμική ενέργεια που διαρρέει από τ θερμό εσωτερικό του πλανήτη προς την επιφάνεια. Τα μεγαλύτερα αποθέματα της γεωθερμικής ενέργειας βρίσκονται στην Κένυα. (Janet L. Sawin et al., 2015)

- Υδροηλεκτρική Ενέργεια: λέγεται η εκμετάλλευση της μηχανικής ενέργειας του τρεχούμενου νερού με σκοπό την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Η Κίνα κατέχει τη μεγαλύτερη ικανότητα παραγωγής αυτής της ενέργειας και ακολουθούν οι χώρες της Βραζιλίας, του Καναδά, της Τουρκίας και της Ινδίας. (Janet L. Sawin et al., 2015)
- Ωκεάνια Ενέργεια: αποτελεί έναν νέο τρόπο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και οι εταιρίες που ασχολούνται με αυτόν τον τομέα αντιμετωπίζουν ορισμένες δυσκολίες, αφού πρακτικώς, όλες αυτές οι λειτουργίες βρίσκονται ακόμα κάτω από το μικροσκόπιο των μελετών. Παρόλα αυτά γίνονται πολλές δοκιμασίες με πιο ανεπτυγμένες τεχνολογίες, οι οποίες πρόκειται να δώσουν πολλές λύσεις στα προβλήματα που υπάρχουν. (Janet L. Sawin et al., 2015)
- Ηλιακή Ενέργεια:
 - i. Από Ηλιακά Πάνελ: η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τα ηλιακά πάνελ παίζει σημαντικό ρόλο σε πολλές χώρες όπου αποτελεί ανταγωνιστικό προϊόν, έναντι των ορυκτών καυσίμων, λόγω του χαμηλού κόστους. Η Κίνα, η Ιαπωνία και οι Η.Π.Α. αποτελούν τους σημαντικότερους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας με ηλιακά πάνελ. (Janet L. Sawin et al., 2015)
 - ii. Από Συλλογή Θερμικής Ενέργειας: η συλλογή θερμικής ενέργειας αποτελεί την λιγότερο χρησιμοποιούμενη παραγωγή ανανεώσιμης πηγής ενέργειας. Παρόλα αυτά, αυτός ο τομέας σημειώνει συνεχής ανάπτυξη με ολική αύξηση έως και 27% (4.4 W). Μόνο οι Η.Π.Α. και η Ινδία κάνουν χρήση αυτών των πηγών ενέργειας, όμως η Νότια Αφρική και το Μαρόκο είναι από τις χώρες που σχεδιάζουν την κατασκευή εγκαταστάσεων για την εκμετάλλευση αυτών των πηγών ενέργειας. (Janet L. Sawin et al., 2015)
 - iii. Από Συστήματα Θέρμανσης Νερού: η ανάπτυξη αυτών των θερμικών ηλιακών τεχνολογιών επιβραδύνεται, κυρίως λόγω της μείωσης των αγορών στην Ευρώπη και την Κίνα. Για άλλη μια φορά η Κίνα κατέχει το 80% της παγκόσμιας αγοράς συλλογής θερμαινόμενου νερού, και ακολουθούν η Τουρκία, η Βραζιλία, η Ινδία και η Γερμανία. (Janet L. Sawin et al., 2015)

- Αιολική Ενέργεια: η αιολική ενέργεια αποτελεί τη λιγότερο ακριβή επιλογή παραγωγής ενέργειας, με την Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική να αναδύονται στον τομέα. Η Ασία αποτελεί την μεγαλύτερη παραγωγό με τη Κίνα να κατέχει ηγετική θέση στην παραγωγή της, ξεπερνώντας ακόμα και την παραγωγή των Η.Π.Α.. (Janet L. Sawin et al., 2015)

Στην Ελλάδα, η υιοθέτηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας δίνει το περιθώριο στον τομέα της παραγωγής ενέργειας να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Πιο αναλυτικά, όσο η παραγωγή ενέργειας μέσω ΑΠΕ γίνεται πιο φθηνή και η πράσινη ενέργεια ανεβαίνει στο ενεργειακό μείγμα, τόσο θα μεγαλώνει το περιθώριο ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Σύμφωνα με τον μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό της χώρας έχουν ήδη γίνει και προβλέπεται να γίνουν ακόμη περισσότερες και μεγαλύτερες επενδύσεις στον τομέα παραγωγής ενέργειας, με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και κρατικών και ιδιωτικών κεφαλαίων. Η ΔΕΗ καθώς και άλλοι ιδιωτικοί φορείς παραγωγής ενέργειας έχουν δεσμευτεί να αυξήσουν τη χρήση των ΑΠΕ. Πιο συγκεκριμένα, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και η αφθονία της σε ηλιακή, αιολική και υδροηλεκτρική ενέργεια αποτελεί μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τη χώρα. Οπότε, προβλέπεται να γίνουν μεγάλες επενδύσεις για τη δημιουργία φωτοβολταϊκών πάρκων καθώς και υδροηλεκτρικών σταθμών.

5.5.2 Ανακύκλωση

Στις μέρες μας τα συνεχώς αυξανόμενα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που παρατηρούνται σε παγκόσμιο επίπεδο αποδεικνύουν ότι οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο πρέπει να αναλάβουν επείγοντως δράση. Πιο συγκεκριμένα, κάθε διαδικασία παραγωγής αγαθών ή υπηρεσιών που καταναλώνονται ή χρησιμοποιούνται από τον άνθρωπο έχουν περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Δηλαδή, κάθε παραγωγική διαδικασία καθώς και κάθε προϊόν που καταναλώνεται έχει ως τελικό αποτέλεσμα διάφορες μορφές αποβλήτων. Τα περισσότερα από αυτά τα απόβλητα καταλήγουν σε χωματερές ή στον ωκεανό όπου

και γίνονται εστίες μόλυνσης που βλάπτουν τόσο το περιβάλλον όσο και την κοινωνία.

Σήμερα, υπάρχουν πολλές επιτυχημένες πολιτικές διαχείρισης απορριμμάτων, μια από αυτές είναι η ανακύκλωση. Η ανακύκλωση είναι η διαδικασία μετατροπής των απορριμμάτων σε νέα υλικά ή αντικείμενα, που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν στη διαδικασία παραγωγής. Δηλαδή, στόχος της ανακύκλωσης είναι να ελαχιστοποιηθεί η χρήση νέων πρώτων υλών στην παραγωγική διαδικασία, και να τις αντικαταστήσει με πρώτες ύλες που έχουν ήδη δημιουργηθεί, χρησιμοποιηθεί, ανακυκλωθεί και επαναχρησιμοποιούνται.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση παράγονται πάνω από 2,2 δισεκατομμύρια τόνοι αποβλήτων κάθε χρόνο. Για το λόγο αυτό, και έχει αναθεωρήσει τη νομοθεσία της για τη διαχείριση αποβλήτων και προσπαθεί να μεταβεί σε ένα πιο κυκλικό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης. Δηλαδή ένα μοντέλο, το οποίο περιλαμβάνει την ανταλλαγή, εκμίσθωση, επαναχρησιμοποίηση, επισκευή, ανακαίνιση και ανακύκλωση των υπαρχόντων υλικών και προϊόντων όσο το δυνατόν περισσότερο προκειμένου να παραταθεί ο κύκλος ζωής τους.

Πιο αναλυτικά, κάθε χρόνο, οι Ευρωπαίοι παράγουν κατά μέσο όρο 530 kg αστικών αποβλήτων ανά άτομο (απόβλητα που προέρχονται από νοικοκυριά και παρόμοια απόβλητα από επιχειρήσεις). Τα αστικά απόβλητα, παρόλο που ανακυκλώνονται όλο και περισσότερο και καταλήγουν όλο και λιγότερο σε χώρους υγειονομικής ταφής, αποτελούν μία από τις πιο πολύπλοκες ροές αποβλήτων προς διαχείριση. Στην ΕΕ, περίπου το 50 % των αστικών αποβλήτων ανακυκλώνονται ή λιπασματοποιούνται, ενώ το 23 % καταλήγουν σε χώρους υγειονομικής ταφής. Η ποσότητα των απορριμμάτων συσκευασίας που παράγονται αυξάνεται σταθερά. (ecopress.gr)

Μεταξύ του 2013 και του 2020 η ποσότητα των παραγόμενων απορριμμάτων συσκευασίας αυξήθηκε κατά 15 % σε ολόκληρη την ΕΕ, φθάνοντας σχεδόν τα 80 εκατομμύρια τόνους. Περίπου το 64 % των απορριμμάτων συσκευασίας ανακυκλώνεται πλέον, αν και αυτό ποικίλλει ανάλογα με το υλικό. Περισσότερο από το 75 % του χαρτιού, του χαρτονιού και των μεταλλικών συσκευασιών ανακυκλώνεται, σε σύγκριση με λιγότερο από το 40 % των πλαστικών —γεγονός που αποτελεί πρόβλημα στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, πολλές από τις οποίες

κινδυνεύουν να μην επιτύχουν τον ειδικό ανά υλικό στόχο όσον αφορά την ανακύκλωση των απορριμμάτων πλαστικών συσκευασιών. (ecopress.gr)

Ωστόσο, η Ελλάδα είναι μεταξύ των κρατών – μελλών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που κινδυνεύουν να μην πετύχουν τους στόχους προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωσης των αστικών αποβλήτων και των συνολικών απορριμμάτων συσκευασίας για το 2025, και τον στόχο υγειονομικής ταφής για το 2035 στην έκθεση που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (ecopress.gr)

Η στροφή των κρατών και επιχειρήσεων προς ένα κυκλικό οικονομικό μοντέλο και την ανακύκλωση θα μπορούσε να τους αποφέρει πολλά οφέλη και να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά τους. Όπως:

- η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης,
- η μείωση της εξάρτησης από τις πρώτες ύλες,
- η προστασία του περιβάλλοντος,
- η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- η οικονομική ενίσχυση από τον κρατικό μηχανισμό και την ΕΕ,
- η ανάπτυξη της καινοτομίας,
- η παραγωγή πιο καινοτόμων και ανθεκτικών προϊόντων στους καταναλωτές,
- η εξοικονόμηση σημαντικών ποσών και την βελτίωση της ποιότητας ζωής.

5.5.3 Γεωργία

Ο αγροτικός τομέας αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες, σημαντικές εξελίξεις έχουν επιφέρει αλλαγές στον τρόπο και το κόστος παραγωγής, και ιδιαίτερα στη βιωσιμότητα ορισμένων κλάδων τόσο σε εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Οι συνεχείς αλλαγές στον τρόπο άσκησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι αναδιαρθρώσεις στην αλυσίδα παραγωγής και εμπορίας τροφίμων με την παρουσία ισχυρών πολυεθνικών εταιρειών, οι συχνές διεθνείς διατροφικές κρίσεις, οι συνεχιζόμενες εμπορικές

διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) καθώς και το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες που διαμορφώνουν νέες συνθήκες τόσο στην εσωτερική όσο και στην παγκόσμια αγορά των αγροτικών προϊόντων. Οι εξελίξεις αυτές είναι αναμενόμενο να επηρεάζουν τις προσδοκίες των παραγωγών, πολλοί από τους οποίους θεωρούν το μέλλον αβέβαιο και προβληματικό. (Ε. Καδίτη, Ε. Νίτση, 2010)

Για την εξέλιξη και ανάπτυξη του ελληνικού αγροτικού τομέα θεωρείται απαραίτητη η επίλυση των βασικών διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει, ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των καλλιεργητικών πρακτικών και υποδομών, και η επιλογή ποικιλιών με ικανοποιητική απόδοση και υψηλή ποιότητα. Η ορθολογική χρήση των εισροών και η σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων μπορούν, επίσης, να συμβάλουν στη βελτίωση και διατήρηση του τομέα. Παράλληλα, πρέπει να δοθεί βαρύτητα στη συμβολαιακή γεωργία, και στην εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, βιολογικής καλλιέργειας, παραγωγής προϊόντων ονομασίας προέλευσης και χρήσης σημάτων ποιότητας, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της εσωτερικής παραγωγής σε σχέση με τα εισαγόμενα προϊόντα. Τέλος, η κατάρτιση και ενημέρωση των παραγωγών, η δημιουργία συμπράξεων και δικτύσεων για την καλύτερη οργάνωση του τομέα, η προώθηση διεπαγγελματικών συμφωνιών, η εκπόνηση και υλοποίηση προγραμμάτων ανάπτυξης κλαδικής υποδομής και ποιοτικής βελτίωσης των προϊόντων του τομέα, και η ανάπτυξη της έρευνας μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία των καταναλωτών και του περιβάλλοντος, καθώς και στην προσαρμογή των προϊόντων στις ανάγκες της αγοράς. (Ε. Καδίτη, Ε. Νίτση, 2010)

Παρά τα προβλήματα του τομέα, πολλοί κλάδοι παρουσιάζουν καλές προοπτικές και δυναμισμό τόσο στην εσωτερική όσο και την διεθνή αγορά. Συγκεκριμένα, τα δημητριακά καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις της χώρας και συμβάλλουν στη διαμόρφωση του αγροτικού εισοδήματος και στη διασφάλιση της διατροφικής επάρκειας της χώρας. Ωστόσο, σημαντική θεωρείται η αναδιάρθρωση της καλλιέργειάς τους, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με μερική αντικατάσταση κυρίως από ενεργειακά φυτά, κτηνοτροφικά φυτά για καρπό και για σανό και αρωματικά φυτά, όπως επίσης και βελτίωση των υποδομών μεταποίησης και εμπορίας. Οι εξαγωγές των δημητριακών γίνονται κυρίως σε μορφή χύδην χωρίς εμπορικές

επωνυμίες. Έτσι τα ελληνικά δημητριακά αποτελούν ουσιαστικά πρώτη ύλη για τις βιομηχανίες τροφίμων του εξωτερικού. (Ε. Καδίτη, Ε. Νίτση. 2010)

Αναφορικά με την καπνοκαλλιέργεια και την παραγωγή βαμβακιού, και οι δύο κλάδοι εξασφάλιζαν μέχρι πρόσφατα υψηλή ακαθάριστη πρόσοδο και απασχόληση, και ειδικά στην περίπτωση του καπνού αξιοποιώντας σχετικά μειονεκτικές περιοχές, ωστόσο η εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. επέφερε συντριπτική μείωση των επιδοτήσεων και κατά συνέπεια συρρίκνωση των καλλιεργειών αυτών. Επιπλέον, ο κλάδος της ζάχαρης εμφανίζει μειωμένες αποδόσεις, όμως, οι μελλοντικές εξελίξεις θα επηρεαστούν άμεσα από τη ζήτηση βιοκαυσίμων. (Ε. Καδίτη, Ε. Νίτση. 2010)

Πολλές πιέσεις από τις εξελίξεις στην παγκόσμια αγορά δέχονται και οι κλάδοι ελαιόλαδου και οπωροκηπευτικών, αλλά έχουν προοπτικές ανάπτυξης εφόσον διευρυνθεί η εμπορική περίοδος, αυξηθούν οι εξαγωγές ποιοτικών προϊόντων, προωθηθεί η καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων, και γίνουν επενδύσεις για την ανάπτυξη της μεταποίησης, τυποποίησης και συσκευασίας ώστε να εξάγονται προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και όχι φθηνή πρώτη ύλη. Τέλος, παρατηρούνται τάσεις εγκατάλειψης των αμπελοκαλλιιεργειών λόγω αύξησης του ανταγωνισμού από τρίτες χώρες, ενώ στον κλάδο για τα ψυχανθή σημειώνεται μία συγκέντρωση της παραγωγής σε μικρές μονάδες παραγωγής. Απαιτείται, συνεπώς, ιδιαίτερη προσοχή και στους κλάδους αυτούς με εφαρμογή κατάλληλων μέτρων για την ενίσχυσή τους. (Ε. Καδίτη, Ε. Νίτση. 2010)

Όσον αφορά τη ζωική παραγωγή, παρατηρείται μια μικρή μείωση της συνολικής κατανάλωσης. Προβλήματα όπως το υψηλό κόστος παραγωγής, ο έντονος ανταγωνισμός από την εισαγωγή κρέατος από χώρες της Ε.Ε. και οι αδυναμίες του συστήματος ελέγχου της εμπορίας κρέατος έχουν, επίσης, συμβάλει στη συρρίκνωση του κλάδου, με δεδομένες και τις αρνητικές επιπτώσεις από τη νέα Κ.Α.Π. λόγω της πλήρους αποσύνδεσης των ενισχύσεων από το ζωικό κεφάλαιο. Παρόλα αυτά υπάρχει δυνατότητα για περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου, αφού οι Έλληνες καταναλωτές προτιμούν τα εγχώρια προϊόντα θεωρώντας τα πιο ασφαλή και ανώτερης ποιότητας. Μέτρα όπως η σωστή διαχείριση και αξιοποίηση των βοσκοτόπων, η μείωση του κόστους χρηματοδότησης για τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών μονάδων, οι αποτελεσματικοί έλεγχοι της αγοράς, η εφαρμογή ιχνηλασιμότητας και ο έλεγχος της χρήσης των εισαγόμενων προϊόντων, καθώς και η

ίδρυση διεπαγγελματικών οργανώσεων και η συνεχής κατάρτιση και εκπαίδευση των παραγωγών μπορούν να επηρεάσουν θετικά την εξέλιξη του κλάδου.

5.5.4 Τουρισμός

Σήμερα, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς και ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας καθώς συνεισφέρει ένα αρκετά μεγάλο μέρος του παγκόσμιου ΑΕΠ, περίπου 10%. Μάλιστα, στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, ο κλάδος του τουρισμού παρουσίασε αξιοσημείωτη μεγέθυνση σε παγκόσμιο επίπεδο, συνδεδεμένος άμεσα με την κοινωνικοοικονομική αναπτυξιακή διαδικασία, καθώς συμβάλλει σημαντικά στην άνοδο του επιπέδου διαβίωσης των τουριστικά ανεπτυγμένων περιοχών και κατά συνέπεια στην ευημερία των πολιτών (Κλαδική Μελέτη: Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, ICAP GROUP, 2019).

Ο τουρισμός αξιοποιεί φυσικούς και περιβαλλοντικούς πόρους. Βρίσκεται σε μια σχέση αλληλεξάρτησης με το φυσικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, επηρεάζοντας το άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. Πλέον υπάρχει μια αύξηση του ανταγωνισμού στον τουρισμό σε διεθνές επίπεδο, προκύπτουν νέοι προορισμοί, με νέα τουριστικά προϊόντα. Επίσης, οι άνθρωποι όλο και περισσότερο αναζητούν ένα περιβάλλον που θα τους προσφέρει καλύτερη ποιότητα για τις διακοπές τους (Χάρης Κοκκώσης, Πάρις Τσάρτας, 2019).

Ο τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί έναν πολύ σημαντικό κλάδο, αφού το κλίμα και η τεράστια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει η χώρα την κάνουν έναν πολύ δημοφιλή προορισμό για τους τουρίστες. Ωστόσο, ο τουριστικός κλάδος χαρακτηρίζεται από εποχικότητα και η τουριστική δραστηριότητα συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας, κυρίως στα νησιά και της παραθαλάσσιες περιοχές.

Ακόμη και σε περιόδους που η χώρα υπέφερε από οικονομική κρίση η ανάπτυξη του κλάδου δεν επιβραδύνθηκε, συνεισφέροντας ένα σημαντικό μέρος του ΑΕΠ της χώρας καθώς και θέσεις εργασίας. Ωστόσο, το 2020 λόγω της πανδημίας COVID-19 και της καραντίνας που ακολούθησε, ο κλάδος του τουρισμού γνώρισε μία μεγάλη

κρίση, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Αλλά, άρχισε να δείχνει σημάδια ανάκαμψης είδη από το επόμενο έτος.

Ωστόσο, αυτή η ανάπτυξη του κλάδου δεν προέκυψε χωρίς επιπτώσεις. Με βάση διεθνείς έρευνες που έχουν γίνει για το περιβάλλον, η κατανάλωση κύριων πόρων του κλάδου όπως η ενέργεια, το νερό, η γη, τα τρόφιμα και άλλες πρώτες ύλες, καθώς και η δημιουργία στερεών αποβλήτων, λυμάτων, απώλειας βιοποικιλότητας και οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου αυξάνονται ραγδαία. Επιπλέον οι στόχοι για ένα πιο βιώσιμο μέλλον πρόκειται να ταρακουνήσουν τον κλάδο και να θέσουν νέα πρότυπα σε αυτόν. Οι τουρίστες σε αντίθεση με παλαιότερα έτη πλέον έχουν την τάση να επιλέγουν πιο φιλικούς προς το περιβάλλον προορισμούς και να επιδιώκουν η παρουσία και οι δραστηριότητες τους να έχουν θετικό αντίκτυπο στις τοπικές κοινότητες και οικοσυστήματα κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους. (Deloitte, INSETE, Sustainability Report 2023)

Επομένως, για να ξεπεραστεί ταχύτερα αυτή η κρίση και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού κλάδου, οι ελληνικές επιχειρήσεις ακολούθησαν τις παγκόσμιες τάσεις ανάπτυξης για τον κλάδο. Δηλαδή, ακολούθησαν τις εξελίξεις στους τομείς της αρχιτεκτονικής, της διακόσμησης, της εξυπηρέτησης πελατών, καθώς και των νέων τεχνολογιών και της βιωσιμότητας και αειφορίας.

Στην Ελλάδα η καινοτομία και η βελτίωση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας είναι οι άξονες πάνω στους οποίους θα βασιστεί το νέο δεκαετές στρατηγικό σχέδιο για τον τουρισμό. Στην αναβάθμιση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος αλλά και της αύξησης της ανταγωνιστικότητας στοχεύει η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Τουρισμού και ήδη έχουν προαναγγελθεί νομοσχέδια για τον καταδυτικό τουρισμό, την τουριστική εκπαίδευση, τη στατιστική πληροφόρηση, καθώς και ρυθμίσεις για τη βραχυχρόνια μίσθωση. (Κλαδική Μελέτη: Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, ICAP GROUP, 2019)

Σύμφωνα με μελέτη που έγινε από την Deloitte Ελλάδος σε συνεργασία με το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (INSETE) με βασικά θέματα και ζητήματα βιωσιμότητας στον ελληνικό τουρισμό με τίτλο “Sustainability in the Greek tourism market – Paving the way for sustainable tourism growth.”, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων επιχειρήσεων που συμμετείχαν δήλωσε ότι εφαρμόζει ήδη ή προτίθεται να υιοθετήσει άμεσα

τουλάχιστον ένα μέτρο περιβαλλοντικής (80%) και κοινωνικοοικονομικής (77%) βιωσιμότητας. Είναι χαρακτηριστικό πως μόλις το 7% των επιχειρήσεων που πήραν μέρος στην έρευνα δεν έχει λάβει ή δεν προτίθεται να υιοθετήσει μέτρα και δράσεις περιβαλλοντικής και κοινωνικής υπευθυνότητας. (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

Οι τομείς στους οποίους εστιάζουν οι επιχειρήσεις του κλάδου τις βιώσιμες πρακτικές τους είναι, μεταξύ άλλων, η διαχείριση της ενέργειας (91%), των απορριμμάτων (61%) και των υδάτινων πόρων (60%). Παράλληλα, δίνουν έμφαση τόσο στον κοινωνικό αντίκτυπο όσο και στο αποτύπωμά τους χρησιμοποιώντας τοπικά προϊόντα και υλικά (75%), προσφέροντας θέσεις εργασίας στους κατοίκους των περιοχών δραστηριοποίησής τους (61%) ή/και ενισχύοντας την τοπική επιχειρηματικότητα (60%). (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

Πέρα από τα παραπάνω, υπάρχουν και μια σειρά από ευρήματα στην έρευνα που καταδεικνύουν πως η βιωσιμότητα και οι αντίστοιχες πρακτικές δεν βρίσκονται ακόμα στο επίκεντρο της στρατηγικής και λειτουργίας των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά αποτελούν περισσότερο μια παράπλευρη πρωτοβουλία. Είναι ενδεικτικό πως το 73% των ερωτηθέντων δεν έχει θέσει στόχο μείωσης των εκπομπών άνθρακα για το 2030, ενώ μόλις το 34% βρίσκεται στη διαδικασία ορισμού κάποιου σχετικού στόχου. Οι μισές επιχειρήσεις (52%) δεν συμμετέχουν σε στρατηγικές συνεργασίες / συμμαχίες για την προώθηση της βιωσιμότητας, ενώ το 60% δεν πραγματοποιεί μετρήσεις σχετικά με τη βιωσιμότητα, με κύριο λόγο το γεγονός ότι δε γνωρίζει πώς και με ποιον τρόπο. Στο ίδιο πλαίσιο, περίπου το 78% των επιχειρήσεων δεν έχει υιοθετήσει πρακτικές, εργαλεία και πρότυπα αναφοράς βιωσιμότητας, όπως ενδεικτικά το Global Reporting Initiative (GRI) ή τον Οδηγό Δημοσιοποίησης Πληροφοριών ESG του Χρηματιστηρίου Αθηνών και ούτε εκφράζει την πρόθεση να το κάνει στο άμεσο διάστημα. Αντίστοιχα, περισσότερες από τις μισές (55%) εκ των ερωτηθέντων επιχειρήσεων δεν έχει οποιαδήποτε πιστοποίηση βιωσιμότητας, ενώ οι μισές (50%) δεν ενδιαφέρονται να αποκτήσουν κάποια νέα πιστοποίηση. Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν έχει εντάξει τη βιωσιμότητα στις δομές διακυβέρνησης (82%) και στην οργανωτική τους δομή (84%), ενώ μόνο το 20% θεωρεί ότι παρέχει επαρκή εκπαίδευση για τη βιωσιμότητα στο προσωπικό τους. (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

Σημαντικό είναι να τονιστεί το αρκετά μεγάλο χάσμα μεταξύ των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, με ετήσια έσοδα κάτω των €10 εκατ., και των μεγαλύτερων. Με βάση τα ευρήματα της μελέτης, οι τουριστικές επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους δυσκολεύονται σημαντικά να αναλάβουν δράσεις που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα, κυρίως εξαιτίας της έλλειψης ενημέρωσης και γνώσης, αλλά και χρηματικών και ανθρώπινων πόρων. (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

Γενικότερα, ο βασικός περιορισμός που αναγνωρίζουν οι ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις αναφορικά με την υλοποίηση περισσότερων επενδύσεων και δράσεων βιωσιμότητας είναι το υψηλό κόστος (62%), ενώ ένα ικανό ποσοστό αναφέρει ότι δεν βρίσκει επαρκείς βιώσιμες λύσεις (28%), δεν μπορεί να τεκμηριώσει την απόδοση των σχετικών επενδύσεων (20%) και δεν γνωρίζει τί είδους βιώσιμες πρακτικές και επενδύσεις θα πρέπει να υλοποιήσει (19%). Αντίστοιχα, η παροχή περισσότερων φορολογικών και χρηματικών κινήτρων είναι μακράν η πιο δημοφιλής επιλογή (89%) στην ερώτηση αναφορικά με το τί πρέπει να κάνει η Πολιτεία για να ενισχύσει τη βιωσιμότητα. (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

Τέλος, η έρευνα εντόπισε μία σημαντική διαφορά μεταξύ της σημασίας που πραγματικά δίνουν οι ταξιδιώτες στη βιωσιμότητα και του τί πιστεύουν για το θέμα αυτό οι ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις. Ενώ διεθνείς έρευνες (Expedia) δείχνουν ξεκάθαρα την έμφαση που δίνουν οι ταξιδιώτες στα θέματα βιωσιμότητας (το 90% αναζητά βιώσιμες επιλογές όταν ταξιδεύουν), μόνο το 45% των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων θεωρεί ότι οι ταξιδιώτες βασίζουν τις επιλογές τους σε κριτήρια βιωσιμότητας. Αντίστοιχα, μόνο ένα 42% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι οι πελάτες τους είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερες τιμές για βιώσιμες υπηρεσίες και προϊόντα. Παρόλα αυτά, το βασικότερο κίνητρο που αναγνωρίζουν οι ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις για να προχωρήσουν σε επιπλέον επενδύσεις και δράσεις στον τομέα της βιωσιμότητας είναι η βελτίωση της εμπειρίας και ικανοποίησης των πελατών (64%), με τη μείωση κόστους (62%) και τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία (43%) να ακολουθούν. (<https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinos-quot-o-ellinikos-toyrismos/>)

5.5.5 Κατασκευές

Σήμερα, στις περισσότερες χώρες του κόσμου ο κατασκευαστικός κλάδος και πιο συγκεκριμένα η κατασκευή και διατήρηση κτιρίων αποτελούν έναν από τους μεγαλύτερους καταναλωτές φυσικών πόρων και ενέργειας. Δηλαδή, τα κτίρια καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες νερού, ξύλου, ενέργειας αλλά και άλλων φυσικών πόρων και εκπέμπουν πολλούς ρύπους διοξειδίου του άνθρακα, με λίγα λόγια έχουν μεγάλο περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Αντιμέτωποι με την πρόκληση του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύθηκαν να εξοικονομήσουν το 20 % της προβλεπόμενης κατανάλωσης ενέργειας των κρατών μελών της ΕΕ έως το 2020 και το 32,5 % έως το 2030. Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων αποτελεί βασικό εργαλείο για την επίτευξη αυτών των στόχων, καθώς τα κτίρια καταναλώνουν το μεγαλύτερο μερίδιο ενέργειας, έχοντας παράλληλα το μεγαλύτερο δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας. (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2020)

Στην Ελλάδα αυτή η μετάβαση από τον παλιό τρόπο κατασκευής κτιρίων στον νέο βιώσιμο τρόπο, δεν είναι εύκολη, ωστόσο μακροχρόνια μπορεί να αποφέρει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις ελληνικές επιχειρήσεις που επιλέγουν να υιοθετήσουν και να προσαρμοστούν στις νέες προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κάποια από αυτά είναι:

- η μακροχρόνια προστασία του περιβάλλοντος,
- η πρόωθηση της οικονομικής ανάπτυξης,
- η μείωση της κατανάλωσης φυσικών πόρων και πρώτων υλών,
- η ανάπτυξη της καινοτομίας,
- η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- το δικαίωμα χρηματοδότησης από προγράμματα ΕΣΠΑ,
- η βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Όλα τα παραπάνω πλεονεκτήματα προκύπτουν από τις προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούν τα βιώσιμα κτίρια κατά την κατασκευή και τη χρήση τους. Αυτές οι προϋποθέσεις - αρχές είναι:

- Επιλογή κατάλληλης θέσης κτισίματος: Οι θέσεις κτισίματος των κτιρίων θα πρέπει να επιλέγονται με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε να μην απειλείτε το περιβάλλον. Οι θέσεις που επιλέγονται συνήθως βρίσκονται κοντά σε αστικά ανεπτυγμένα μέρη όπου η τεχνολογική υποστήριξη βρίσκεται κοντά. (John Smiciklas et al., 2012)
- Αποδοτική χρήση του νερού: Ο κύριος σκοπός αυτής της αρχής είναι να αυξηθεί η αποδοτικότητα της χρήσης του νερού μέσα στα κτίρια. Αυτό σημαίνει ότι οι κατασκευαστές πρέπει να δημιουργούν κτίρια στα οποία μειώνεται η καταναλωμένη ποσότητα νερού που χρησιμοποιείτε από τους κάτοικους. Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρησιμοποιούνται συνήθως καινοτόμες τεχνολογίες οι οποίες ελέγχουν τα συστήματα ύδρευσης που βρίσκονται στα κτίρια. (John Smiciklas et al., 2012)
- Ενέργεια και ατμόσφαιρα: Μέσα στα κτίρια θα πρέπει να εγκατασταθούν ενεργειακά συστήματα τα οποία θα αυξάνουν την ενεργειακή απόδοση χωρίς να επιβαρύνουν το περιβάλλον. Αυτά τα συστήματα συνήθως έχουν την τάση να μειώνουν την κατανάλωση ενέργειας, μειώνοντας ταυτόχρονα και τα κόστη λειτουργιών. Χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι για την βελτιστοποίηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. (John Smiciklas et al., 2012)
- Υλικά και πηγές: Η διαδικασία της κατασκευής κτιρίων είναι ιδιαίτερα ενεργειακά εξαρτώμενη, ειδικότερα στη διαδικασία της μεταφοράς των πρώτων υλών. Οι ποσότητες των αποβλήτων και απορριμμάτων που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία της κατασκευής μπορούν να μειωθούν από την αποδοτική χρήση των υλικών τα οποία είναι σχεδιασμένα να ανακυκλώνονται. (John Smiciklas et al., 2012)
- Ποιότητας εσωτερικού περιβάλλοντος: Για την εξασφάλιση της ευημερίας των κατοίκων θα πρέπει να χρησιμοποιούνται στον σχεδιασμό των κτιρίων υλικά φιλικά προς το περιβάλλον, όπως ξύλο, μη τοξικά χρώματα και στεγανωτικά υλικά. Επίσης θα πρέπει να υπάρχουν συστήματα εξαερισμού τα οποία θα εξασφαλίζουν τη σωστή ροή και ανακύκλωση του αέρα, καθώς και συστήματα τα οποία εκμεταλλεύονται την ηλιακή ενέργεια προκειμένου να παρέχουν στα κτίρια φωτισμό και θέρμανση. (John Smiciklas et al., 2012)

- **Καινοτομικός σχεδιασμός:** Οι αποφάσεις για τον σχεδιασμό θα πρέπει να γίνονται από νωρίς έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας. Έτσι με τον καινοτομικό σχεδιασμό ενθαρρύνεται η δημιουργία νέων κτιρίων στα οποία χρησιμοποιούνται καινοτόμοι και φιλικοί προς το περιβάλλον μέθοδοι. (John Smiciklas et al., 2012)
- **Τοπικές ιδιαιτερότητες:** Ο σχεδιασμός των κτιρίων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του τοπικού περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, στα κλίματα όπου υπάρχει περισσότερο κρύο τα κτίρια θα πρέπει να κατασκευάζονται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να είναι θερμά χωρίς να σπαταλούν ενέργεια. (John Smiciklas et al., 2012)

Βιβλιογραφία

ΒΙΒΛΙΑ

- OECD (2011), Towards Green Growth, OECD Publishing. [Online] Available: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/towards-green-growth/summary/greek_9789264111318-sum-el
- Αϊνίδου, Ε. (2022). Πράσινη Επιχειρηματικότητα για Ιδιώτες και Επιχειρήσεις. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Αρμυρά, Η. (2016). Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Εργαλείο Επίτευξης Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Βαβουλίδης, Ι. (2017). Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Διεθνές Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Ζήσης, Ι. (2003). Πράσινο Επιχειρείν. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο Οικολογικών Οργανώσεων. [Online] Available: https://solon.org.gr/2013/02/01/prasino-epicheirein/prasino-epixeirein_zisis-giannis_solon-org-gr-0-502/
- Καδίτη, Ε., Νίτση, Ε. (2010) Εκθέσεις 60, Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Αθήνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών. [Online] Available: <https://www.kepe.gr/index.php/el/erevna/dimosieyseis/ektheseis/item/251-%CE%B1%CF%81-60-%CE%BF-%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CE%B1%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B1.html>
- Καρβούνης, Γ. (2014). Ενέργεια και πράσινη ανάπτυξη: Το ενεργειακό πρόβλημα στην Ελλάδα και οι πολιτικές για τη μετάβαση στην πράσινη οικονομία. (Διδακτορική διατριβή). Διαθέσιμο από Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

- Κεσανίδου, Γ. (2013). Η Πράσινη Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα – Ανασκόπηση & Προοπτικές. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Κουτσώνος, Δ. (2019). Πράσινη Επιχειρηματικότητα ως Εργαλείο Ανάπτυξης Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος των Επιχειρήσεων. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Παπαχαράλαμπος, Ν (2020). Εταιρική κοινωνική ευθύνη στην Ελλάδα: μια εμπειρική μελέτη των δράσεων, των στρατηγικών και της σύνδεσης με τη θετική οργανωσιακή συμπεριφορά. (Διδακτορική Διατριβή). Διαθέσιμο από το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.
- Ποπίδου, Μ. (2022). Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Υιοθέτηση Πράσινων Πρακτικών στον Τουριστικό Κλάδο. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Σαρρή, Σ. και Τριχοπούλου, Α. (2018) Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία. Η Οπτική του Φύλου. Εκδόσεις Τζιόλα
- Σιδεράτου, Ε. (2011). Πράσινη ανάπτυξη και επιχειρηματικότητα: Η περίπτωση της Ελλάδας. (Μεταπτυχιακή εργασία). Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- Agenda 21. “Εκθεση Brundtland” [Online] Available: <http://www.agenda21.gr/brundt.htm>
- B2Green. “Αυτό είναι το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025, Πράσινη Ανάπτυξη, Ανακαινίσεις, ΑΠΕ & Υποδομές” [Online] Available: <https://www.b2green.gr/el/post/83608/afto-einai-to-ethniko-programma-anaptyxis-2021-2025-prasini-anaptyxi-anakainiseis-ape-kai-ypodomes-to-plires-keimeno>
- BCAPP “Ορίζοντας την Επιχειρηματικότητα” [Online] Available: <https://bcapp.eu/genie-actions/defining-entrepreneurship>

- Britannica. “Kyoto Protocol International Treaty, 1997” [Online] Available: <https://www.britannica.com/event/Kyoto-Protocol>
- Britannica. “Paris Agreement, International Treaty, 2015” [Online] Available: <https://www.britannica.com/topic/Paris-Agreement-2015>
- Britannica. “United Nations Conference on Environment and Development International Conference, 1992” [Online] Available: <https://www.britannica.com/event/United-Nations-Conference-on-Environment-and-Development>
- Businessrev. “Τί είναι το Πράσινο Μάρκετινγκ;” [Online] Available: <https://businessrev.gr/2021/05/17/prasino-marketing/>
- Clark, William; Harley, Alicia (2020). "Sustainability Science: Toward a Synthesis". Annual Review of Environment and Resources [Online] Available: <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-environ-012420-043621>
- CNN Greece. “Πράσινη μετάβαση: Ευκαιρίες και προγράμματα για επιχειρήσεις” [Online] Available: <https://www.cnn.gr/oikonomia/anaptyxi/story/338231/prasini-metavasi-efkairies-kai-programmata-gia-epixeiriseis>
- DEI.GR, “Υδροηλεκτρική Ενέργεια” [Online] Available: <https://www.dei.gr/el/dei-omilos/i-dei/tomeis-drastiriotitas/ananeosimes-piges-energeias/ydroilektriki-energeia/>
- Ecopress.gr. “ΕΕ: «καμπανάκι» για ανακύκλωση και υγειονομική ταφή” [Online] Available: <https://ecopress.gr/ee-kabanaki-gia-anakyklosi-kai-yge/>
- ENTRE GR. “Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Στόχος η Βιώσιμη Ανάπτυξη” [Online] Available: <https://entre.gr/prasini-epicheirimatikotita-stochos-i-viosimi-anaptyxi/>
- ENTRE GR. “Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Στόχος η Βιώσιμη Ανάπτυξη” [Online] Available: <https://entre.gr/prasini-epicheirimatikotita-stochos-i-viosimi-anaptyxi/>
- ESPA.GR. “Προγράμματα - Προσκλήσεις” [Online] Available: <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=5641>

- EUR-Lex. “Αειφόρος Ανάπτυξη” [Online] Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development#
- euro2day.gr. “Χρ. Σταϊκούρας: Επτά κομβικές δράσεις για πράσινη μετάβαση-βιώσιμη ανάπτυξη” [Online] Available: <https://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/2189560/hr-staikoyras-epa-komvikes-drasesis-gia-prasinh-me.html>
- European Commission. “Delivering the European Green Deal” [Online] Available: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en
- European Commission. “European industrial strategy” [Online] Available: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy_en
- European Commission. “The Green Deal Industrial Plan” [Online] Available: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/green-deal-industrial-plan_en
- European Commission. “Η κοινή γεωργική πολιτική με μια ματιά” [Online] Available: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_el
- European Council, Council of the European Union. “Council prioritises actions for sustainable food systems: conclusions on the farm to fork strategy” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/19/council-prioritises-actions-for-sustainable-food-systems-conclusions-on-the-farm-to-fork-strategy/>
- European Council, Council of the European Union. “EU industrial policy” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-industrial-policy/>
- European Council, Council of the European Union. “European Green Deal” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/>
- European Council, Council of the European Union. “European Green Deal” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/>
- European Council, Council of the European Union. “Fit for 55” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

- European Council, Council of the European Union. “From farm to fork” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/from-farm-to-fork/>
- European Council, Council of the European Union. “Το Συμβούλιο ενέκρινε συμπεράσματα για μια κυκλική και πράσινη ανάκαμψη” [Online] Available: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/12/17/council-approves-conclusions-on-making-the-recovery-circular-and-green/>
- European Parliament. “Κυκλική οικονομία: χρησιμοποίησέ το ξανά!” [Online] Available: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20151201STO05603/kukliki-oikonomia-chrisimopoiise-to-xana>
- GGGI. “Guide to Green Entrepreneurship in Kiribati, Ch.2 «What is Green Entrepreneurship»” [Online] Available: <https://gggi.org/wp-content/uploads/2019/04/GUIDE-GE-KIRIBATI-NEW.pdf>
- Money-tourism. “Πόσο “πράσινος” είναι ο ελληνικός Τουρισμός;” [Online] Available: <https://money-tourism.gr/poso-quot-prasinος-quot-o-ellinikos-toyrismos/>
- Palmolive. “Η Σημασία της Ανακύκλωσης” [Online] Available: <https://www.palmolive.gr/news-and-articles/sustainability/importance-of-recycling>
- Sawin, J.L., Sverrisson, F., Richerson, W., (2015) Annual Reporting on Renewables: Ten Years On Excellence. Paris: REN21. [Online] Available: [https://scirp.org/\(S\(351jmbntv-nsjt1aadkposzje\)\)/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2529222](https://scirp.org/(S(351jmbntv-nsjt1aadkposzje))/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2529222)
- UNESCO. “UNESCO’s contribution to the 2030 Agenda for Sustainable Development” [Online] Available: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244834>
- UNFCCC. “The Paris Agreement. What is the Paris Agreement?” [Online] Available: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- United Nations General Assembly (20 March 1987). "Report of the World Commission on Environment and Development (WCED): Our Common Future" [Online] Available:

<https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>

- United Nations. “The Paris Agreement” [Online] Available: <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>
- VK PREMIUM. “Τρία νέα προγράμματα ΕΣΠΑ επιδότησης μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την πράσινη επιχειρηματικότητα, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την έρευνα και ανάπτυξη” [Online] Available: <https://www.vkpremium.gr/tria-nea-espa-epidotisis-mikromesaion-epicheiriseon-prasini-epicheirimatikotita-psifiaki-anavathmisi-erevna-kai-anaptyxi/>
- Wikipedia. “European Green Deal” [Online] Available: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Green_Deal
- Wikipedia. “Κυκλική Οικονομία” [Online] Available: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD_%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1
- ΑΘΗΝΑΗΚΟ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ. “Τα φωτοβολταϊκά είναι το μεγαλύτερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας” [Online] Available: <https://www.amna.gr/macedonia/article/333052/Ta-fotovoltaika-einai-to-megalutero-antagonistikio-pleonektima-tis-Elladas>
- Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος. “Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη” [Online] Available: <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>
- ΕΚΤ. “Πράσινη Επιχειρηματικότητα” [Online] Available: <https://www.ekt.gr/el/magazines/features/19523>
- ΕΛΑΝΕΤ. “Ελληνική Αναπτυξιακή εταιρεία (ΕΛΑΝΕΤ)” [Online] Available: <https://www.elanet.gr/poioi-eimaste/>
- ΕΣΠΑ 2021-2027. [Online] Available: <https://www.espa.gr/el/Pages/DictionaryFS.aspx?item=4>
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. “Στήριξη της μετάβασης στην πράσινη οικονομία”. [Online] Available: https://www.ecb.europa.eu/ecb/climate/green_transition/html/index.el.html

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. “Διάσκεψη κορυφής για τον πλανήτη Ρίο +20” [Online] Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0430_EL.html
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. “Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο Γιοχάνεσμπουργκ” [Online] Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-5-2002-0448_EL.html
- Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ. “Α. Γεωργιάδης: Η αύξηση των ΑΠΕ θα βοηθήσει τις επιχειρήσεις να γίνουν πιο ανταγωνιστικές” [Online] Available: <https://www.naftemporiki.gr/politics/1445311/a-georgiadis-i-ayxisi-ton-ape-tha-voithisei-tis-epicheiriseis-na-ginoun-pio-antagonistikes/>
- ΚΑΠΕ, Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. “ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ” [Online] Available: http://www.cres.gr/cres/pages/parousiasi_cres.html
- Κυπριακή Δημοκρατία. “Πράσινη Οικονομία” [Online] Available: http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/page56_gr/page56_gr?OpenDocument
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών “Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης” [Online] Available: <http://epa.gov.gr/>